

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ και ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»**

**«Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΠ ΣΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΚΑΙ
ΔΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ , ΟΠΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΣΤΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ 2020». ΕΙΝΑΙ ΕΦΙΚΤΟΣ Ο
ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕ ΑΥΤΑ ΤΑ
ΔΕΔΟΜΕΝΑ; ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΟΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ »**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2019

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»**

**«Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΠ ΣΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΚΑΙ
ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ , ΟΠΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΣΤΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ 2020». ΕΙΝΑΙ ΕΦΙΚΤΟΣ Ο
ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕ ΑΥΤΑ ΤΑ
ΔΕΔΟΜΕΝΑ; ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΟΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ »**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Κόρινθος, Μάρτιος 2019

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
«GLOBAL POLITICAL ECONOMY»**

**«THE CONTRIBUTION OF THE CAP TO
SUSTAINABLE DEVELOPMENT, AS DEFINED
IN THE EUROPE 2020 STRATEGY. " IS IT
REACHABLE THE HARMONIZATION OF THE
HELLENIC RURAL ECONOMY AND POLICY
WITH THESE DATA? CASE STUDY PERIPHERY
OF CRETE AND PELOPONNESE »**

DIMITRIOS GIANNAKOPOULOS

Corinth, March 2019

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

(Υπογραφή)

Ευχαριστώ πολύ τον καθηγητή μου κύριο Ε. Παπάζογλου , για τις κατευθυντήριες γραμμές και την υποστήριξη του , καθώς και την σύζυγο μου και τους γονείς μου για την ηθική συμπαράσταση στο έργο μου

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
2.ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	10
2.1. Ιστορική διαμόρφωση.....	10
2.2. Η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στις ευρωπαϊκές πολιτικές και την Κοινή αγροτική πολιτική.....	11
3. ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	12
3.1. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αγροτικού τομέα στην Ευρώπη.....	12
3.2. Προκλήσεις.....	13
3.3. Θεσμική διάσταση.....	14
3.3.1. Χρηματοδότηση.....	15
3.3.2. Περιφερειακή πολιτική.....	16
3.4. Στρατηγική.....	17
3.4.1. Στοχοθεσία.....	17
4.2. Υλοποίηση.....	17
4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2020».....	19
4.1. Εισαγωγή.....	19
4.2. Προσαρμογή της ΚΑΠ στην στρατηγική «Ευρώπη 2020».....	20
5) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	21
6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ.....	22
6.2 Παθογένειες – Προκλήσεις.....	23
6.3. θεσμική διάσταση.....	23
6.3.1. Γενικό Θεσμικό Πλαίσιο.....	23
6.3.2. Χωρική Περιφερειακή Ανάπτυξη.....	25
6.4. Στρατηγική και Πολιτικές.....	27
6.4.2. Υλοποίηση.....	28
6.5. Αξιολόγηση στρατηγικής.....	29
7. Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	31
7.1. Υφιστάμενη Κατάσταση.....	31
7.2. Ανάλυση SWOT.....	31
7.2.1. Δυνάμεις.....	31
7.2.2. Αδυναμίες.....	32
7.2.3. Ευκαιρίες.....	32

7.2.4. Απειλές	33
7.3. Θεσμικό πλαίσιο.....	34
7.4. Περιφερειακή στρατηγική.....	35
7.4.2. Υλοποίηση	37
7.5. Αξιολόγηση στρατηγικής	40
8. Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.....	41
8.1. Υφιστάμενη κατάσταση	41
8.2. Ανάλυση SWOT.....	43
8.2.1. Δυνάμεις	43
8.2.2. Αδυναμίες	43
8.2.3. Ευκαιρίες.....	44
8.2.4. Απειλές	44
8.3. Θεσμικό πλαίσιο	44
8.4. Περιφερειακή στρατηγική.....	47
8.4.1. Στοχοθεσία.....	47
8.4.2. Υλοποίηση	49
8.5. Αξιολόγηση στρατηγικής	51
9. Συμπεράσματα.....	53
10. Συντομογραφίες.....	54
11. Βιβλιογραφία.....	56

Περίληψη

Μια κριτική επισκόπηση των περιφερειακών πολιτικών της Αγροτικής Πολιτικής με αναφορά στις Ελληνικές Περιφέρειες της Κρήτης και της Πελοποννήσου συμπλέκεται με τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και τις επιταγές της βιώσιμης ανάπτυξης , εξετάζοντας τον βαθμό προσαρμογής και συνέπειας της Ε.Ε.

Η ενσωμάτωση των πολιτικών και η εφαρμογή τους συνδυάζεται με αντίστοιχα μέτρα , αποφάσεις και στρατηγικές που αρχικά λαμβάνουν τα κράτη – μέλη και κατόπιν εκχωρούν τις αρμοδιότητες στις Περιφερειακές Ενότητες , ώστε αυτές να εκπονήσουν σχέδια δράσης με ρεαλισμό , όραμα και κυρίως προσανατολισμό , στις τοπικές ιδιαιτερότητες . Μέσω αυτών των δράσεων επιδιώκεται η ενίσχυση των δυνατοτήτων τους και συνάμα η βελτίωση των αδυναμιών με γνώμονα την παραγωγικότητα , την ανταγωνιστικότητα , την αειφορία , την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία .

Η επιλογή των συγκεκριμένων περιφερειών έγκειται στο σημαντικό αγροτικό τους υπόβαθρο , στον εξαγωγικό προσανατολισμό τους και στη δυναμική που διαθέτουν , όσον αφορά στην υλοποίηση των τεθέντων στόχων .

Λέξεις κλειδιά : ΚΑΠ , βιώσιμη ανάπτυξη , περιφερειακή πολιτική , Κρήτη , Πελοπόννησος , Ευρώπη 2020.

Abstract

A critical review of the regional politics of the Agricultural Policy as in referred to the Greek peripheries of Crete and Peloponnisos is related EU strategy “Europe 2020” with the commands of the sustainable development , checking out the degree of their adjustment and consequence with the regulative context of the EU.

The politics inclusion and implementation is connected with measures , political decisions and strategies that initially the member states are talking and then assign to their regional modules , in order to orientation to the local peculiarities. Though those actions plans the reinforcement of their capabilities and the improvement of their weaknesses is seeked , and being customized with productivity , competitiveness , sustainability , social coherence and environmental protection .

These regions are selected due to their Significant agricultural base , their exporting orientation and their potential to implement the established goals .

Key words : CAP, sustainable development , regional politics , Crete , Peloponnisos , Europe 2020.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αναλήφθηκε κατόπιν αναζήτησης της εφαρμογής και της χρησιμότητας τόσο της ΚΑΠ όσο και της προτεραιότητας της βιώσιμης ανάπτυξης , όπως αυτή εκφράζεται στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» στην Ελληνική αγροτική πραγματικότητα.

Η διεπιστημονικότητα του πεδίου έγκειται στην άντληση πληροφοριών και στοιχείων τόσο από το πεδίο της πολιτικής , όσο και της οικονομίας και των θεσμών.

Επ' αυτής της βάσης κυοφορείται η αναζήτηση φόρμουλας συγκερασμού της βιώσιμης ανάπτυξης με την Ελληνική πραγματικότητα με όλες τις παθογένειες και τις αντιξοότητες της , ώστε να αποβεί αποδοτικός , λειτουργικός , αναβαθμισμένος και αποτελεσματικός

Σε πρώτο επίπεδο επιχειρείται η εννοιολόγηση και διασαφήνιση του θεωρητικού υποβάθρου των όρων «βιώσιμη» και αφενός «ανάπτυξη» αλλά και του οικοδομήματος τόσο της ΚΑΠ , όσο και της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»

Κατόπιν αναζητείται η εξέταση της Ελληνικής πραγματικότητας, όσον αφορά στον πρωτογενή αγροτικό τομέα , με επικέντρωση στην υφιστάμενη κατάσταση , στο θεσμικό πλαίσιο , στην στρατηγική της , ενώ επιχειρείται και η αξιολόγηση αυτής.

Ακολούθως αποπειράται η μελέτη των περιπτώσεων των Περιφερειών της Κρήτης και της Πελοποννήσου , εστιασμένη στο στρατηγικό πλάνο έκαστης , με συνεκτίμηση αφ' ενός της υπάρχουσας κατάστασης αφ'ετέρου των δυνατοτήτων , των αδυναμιών , των ευκαιριών και των απειλών που δύναται να αντιμετωπίζουν. Επίσης διεξάγεται έρευνα της εκ των προτέρων αξιολόγησης του κατά πόσο είναι εφικτή αυτή η στρατηγική , σε ποιο βαθμό συνάδει με την ευρωπαϊκή στρατηγική της ΚΑΠ και την στρατηγική «Ευρώπη 2020» .

Η παρούσα εργασία δεν αποσκοπεί στην εξέταση όλου το φάσματος της εφικτότητας της στρατηγικής αλλά επιχειρεί να συλλάβει την εργαλειακή λειτουργία αυτής , είτε ψήγματα αυτής , ούτως ώστε να συγκεράσει την ευρωπαϊκή πολιτική με την ελληνική ανταπόκριση και εφαρμογή της .

Τέλος , η επιστημονική θεμελίωση της εργασίας βασίζεται στην επεξεργασία τόσο πρωτογενών πηγών , δηλαδή νομοθετικών κειμένων όπως κανονισμοί και οδηγίες , όσο και δευτερογενών , όπως κείμενα ελληνικά και ξενόγλωσσα .

2.ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1. Ιστορική διαμόρφωση

«Βιώσιμη είναι η ανάπτυξη που συναντά τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα σε μελλοντικές γενιές να συναντούν τις δικές τους ανάγκες»¹

1)Αναφορά Brundtland, WCED, 1987:43 , Jacobus A, 2006 ,83)

Προωθητική δύναμη στην παγκόσμια ιστορία αποτέλεσε η ανησυχία μιας οικολογικής κρίσης η οποία έθεσε τις βάσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη. Οι απαρχές της ιδέας αυτής συναντώνται στα έργα του Hans Carl von Carlowitz το 1713, όπου ο συγγραφέας εξέφρασε την αναγκαιότητα διατήρησης της ισορροπίας στα δάση. (Jacobus A. , 2006, σ. 85).

Στον 20^ο αιώνα οι ανησυχίες για τις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον επεκτάθηκαν με κομβικό σημείο την δεκαετία του '70 όπου η Ομάδα της Ρώμης δημοσίευσε το έργο “The limits of growth” προειδοποιώντας για την περιορισμένη διαθεσιμότητα των φυσικών πηγών και για τον κίνδυνο της υπερεκμετάλλευσης (Jacobus A. , 2006, σ. 90).

Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη», εστιασμένος σε συνθήκες οικονομικής και οικολογικής σταθερότητας, στην κληροδότηση της αειφόρου ανάπτυξης στο μέλλον και στην ικανοποίηση των υλικών αναγκών των ανθρώπων, εισάγεται στη διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών, στη Συνάντηση για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη το 1972 (Jacobus A. , 2006, σ. 91). Εν συνεχεία το 1987 η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) γνωστή ως Επιτροπή Brundtland, επικεντρώθηκε στις ανθρώπινες ανάγκες, ενδιαφερόμενη ιδιαίτερα για τη διασφάλιση μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης για τις μελλοντικές γενιές, μέσω της κοινωνικής ισότητας, της οικονομικής ανάπτυξης και της διατήρησης του περιβάλλοντος (Jacobus A. , 2006, σ. 92).

Η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στις Ευρωπαϊκές Πολιτικές, και στην αγροτική, τοποθετείται στο 1992 στην Παγκόσμια Σύσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο, ορίζοντας νέα καθήκοντα για τους αγρότες, όσον αφορά στην παραγωγή αγαθών και στην διαμόρφωση καλής διαβίωσης στην ύπαιθρο (European Commission 2012, σ. 11)

Ο εμπλουτισμός των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης κατέστη πραγματικότητα το 2015 από τα ΗΕ (European Commission (a) 2012, σ. 14) με τη συμμετοχή 193 ηγετών κρατών και ένα φιλόδοξο πλάνο που περιλαμβάνει δεκαεπτά (17) στόχους με ορίζοντα δεκαπενταετίας. (UNDP, σ. 3)

Η ανθρωποκεντρική , συνεκτική και μακροπρόθεσμη ατζέντα των Η.Ε. που αποβλέπει στην εκπλήρωση των στόχων ως το 2030, θέτει στο επίκεντρο την μείωση του λιμού και της φτώχειας , την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική συνοχή ,ως τις βασικές συνισταμένες για την βιώσιμη ανάπτυξη η οποία προϋποθέτει την ύπαρξη και εκπλήρωση των τριών διαστάσεων , της οικονομικής , της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής σε ισορροπημένο βαθμό. (UNDP, 2018 , σ.3).

Η συμμόρφωση της ΚΑΠ με τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), έλαβε υπόσταση το 2017 και ανανεώθηκε το 2018 από την Επιτροπή (Eurostat, 2018, σ.9).

2.2. Η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στις ευρωπαϊκές πολιτικές και την Κοινή αγροτική πολιτική.

Στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 αρχικά και κατόπιν στη Σύνοδο του Ρίο το 1992 μετουσιώθηκε η ανάγκη για αλλαγή στην περιβαλλοντική πολιτική του αγροτικού τομέα. (Ohlund E. et all, σελ.273). Έτσι η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1992 αναπόφευκτα συνοδεύτηκε από προγράμματα περιβαλλοντικά, ενώ συμπεριέλαβε και μέτρα μείωσης της εντατικής καλλιέργειας ώστε να μετριαστεί η περιβαλλοντική πίεση (Ohlund E. et all, σελ.273).

Η βιωσιμότητα έχει εισαχθεί στην ευρωπαϊκή νομοθεσία από τη δεκαετία του '80, ενώ αναφέρθηκε πρώτη φορά στη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997. (Ohlund E. et all, σελ.273).

Η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες πραγματοποιήθηκε το 2001, ανανεώθηκε το 2006 και αναθεωρήθηκε το 2009 με την επιβεβαίωση της συνεχούς βελτίωσης της ευημερίας των πολιτών , της περιβαλλοντικής προστασίας και της κοινωνικής συνοχής (Eurostat, 2018, σ .20).

Η Ευρωπαϊκή πολιτική έχει βασίσει θεσμικά την βιώσιμη ανάπτυξη στη Συνθήκη Λειτουργίας της Ε.Ε του 2012, ως μια θεμελιώδη αρχή των πολιτικών της συμπεριλαμβανομένης της αγροτικής (Ohlund E. et all , σελ.271).

Ανταποκρινόμενη στα κελεύσματα των Η.Ε η Επιτροπή υιοθέτησε το 2016 το πρόγραμμα “Next Steps for a Sustainable European Future: European action for Sustainability” , όπου σε πρώτη φάση ενσωμάτωσε τους στόχους της SDGs στην ευρωπαϊκή πολιτική και σε δεύτερη φάση ανέπτυξε το μακροπρόθεσμο όραμά της μετά το 2020 . (Eurostat, 2018 ,σ. 20).

Έτσι το κλειδί για την αντιμετώπιση της πείνας και του υποσιτισμού, έγκειται στην βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη και ειδικά σε ένα παραγωγικό σύστημα βασισμένο σε βιώσιμες πρακτικές, το οποίο να ανταποκρίνεται σε μια υγιεινή και μακροπρόθεσμη επάρκεια τροφίμων. (Eurostat, 2018, σ. .50). Το σύστημα αυτό έχει διττή κατεύθυνση καθώς από τη μια μεριά υιοθετεί πρακτικές θετικής επίδρασης , όπως

είναι η βιολογική γεωργία και από την άλλη λαμβάνει μέτρα για την περιορισμένη χρήση νιτρικών λιπασμάτων , φυτοφαρμάκων που μπορούν να βλάψουν ευαίσθητα βλαστικά συστήματα , την βιοποικιλότητα και την ποιότητα των υδάτων . (Eurostat, 2018, σ. 52)

Η ενίσχυση της στρατηγικής των Ευρωπαϊκών επενδύσεων, που εντάσσεται στο Πρόγραμμα για την Έρευνα και Καινοτομία, ανακατευθύνεται ομοίως προς την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την επίτευξη της ανταγωνιστικότητας, βελτιώνοντας την βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών . (European Commission (a) , 2016, σ.6). Ομοίως , η διαχείριση πηγών αποτελεί μια απόπειρα εξισορρόπησης μεταξύ των τεχνολογιών ΤΠΕ, της παραγωγικότητας και του περιβάλλοντος μέσω μιας διαδραστικότητας ανάμεσα σε αγροτικά και δασικά οικοσυστήματα και τη χρήση των φυσικών πηγών (European Commission (a) , 2016, σ.7). Τέτοιο μοντέλο που απαιτεί συνέργειες μεταξύ των Ευρωπαϊκών πολιτικών είναι το μοντέλο καινοτομίας ERA και το Horizon 2020 (European Commission (a) , 2016, σ.8).

Η στρατηγική έχει παγκόσμια διάσταση ώστε να ανταποκρίνεται στους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης, απαιτώντας διεθνή συνεργασία για τη συλλογή των ιδιαιτεροτήτων των συστημάτων παραγωγής και την υπαγωγή τους σε ευρύτερες γεωκλιματικές, πολιτισμικές και κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες (European Commission (a) , 2016, σ.8).

3. ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αγροτικού τομέα στην Ευρώπη.

Η καλλιεργούμενη αγροτική έκταση στην ΕΕ καλύπτει το 47% του εδάφους, ενώ η αγροτική πολιτική απορροφά το 40% του Ευρωπαϊκού προϋπολογισμού που αντιστοιχεί σε 58 δις ευρώ ετησίως (European Commission (a) , 2015, σ. 4) .

Ο αγροδιατροφικός τομέας στην ΕΕ απασχολεί 44,8 εκ. ανθρώπους, ενώ τα 12,8 εκ. αγροκτήματα παρέχουν εργασία πλήρους απασχόλησης σε 9,7 εκ. ανθρώπους δημιουργώντας προστιθέμενη αξία 164 δις ευρώ (European Commission (b) , 2016, σ. 6). Έτσι η εδαφική διάσταση της αγροτικής γης καταλαμβάνει το 55% της εργασίας εντός της Ε.Ε και το 46% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας . (European Commission (a) , 2016, σ. 13). Με τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων το 2013 να αγγίζουν τα 120 δις ευρώ συμβάλλοντας στο 6,9% των συνολικών εξαγωγών και τις εισαγωγές να φτάνουν τα 100 δις ευρώ που αντιστοιχεί στο 6% των συνολικών εισαγωγών, το αγροτικό εμπόριο αγγίζει το 37% του συνολικού εμπορικού ισοζυγίου

της Ένωσης (European Commission (a) , 2016, σ. 4). Ο αγροτικός τομέας συνεισφέρει το 5% της προστιθέμενης αξίας και το 16% της απασχόλησης (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ.96).

Τα δε ποσοστά της απασχολησιμότητας στους αγροτικούς πληθυσμούς ηλικίας 20-64 ετών βρίσκονταν το 2014 στο 63,3% , όντας 1,5% κάτω από την όλη εργασιακή κατάσταση (European Commission , 2018, σ. 22).

Διόλου αμελητέο μέγεθος είναι η ανομοιομορφία του αγροτικού τομέα που έγκειται τόσο στην εδαφική ανομοιογένεια μεταξύ των κρατών μελών , όσο και μεταξύ των περιφερειών των κρατών μελών . Αυτή εντοπίζεται τόσο στο είδος των καλλιεργειών , στη χρήση τεχνολογιών και μέσων , όσο και στην διαφορετική κρατική ενίσχυση που τους παρέχεται .

3.2. Προκλήσεις

Αρχικά η επίτευξη ισορροπίας στην διατροφική αλυσίδα συνιστά πρόκληση εξαιτίας τόσο των απειλών σχετικά με τη βιωσιμότητα των αγρών και τις τιμές των προϊόντων , όσο και του κινδύνου παραγωγής (EPP , 2017, σ. 3) . Οι ανισορροπίες στη διατροφική αλυσίδα προέρχονται επίσης από τον κατακερματισμό των παραγωγών , από την απουσία καθετοποίησης στην παραγωγική διαδικασία , και από την έλλειψη διαφάνειας (EPP , 2017, σ. 3). Οι κίνδυνοι εκπορεύονται από την αβεβαιότητα των αγορών λόγω των μακροοικονομικών εξελίξεων , καιρικών συνθηκών αλλά και πολιτικών , όπως η Ρώσικη απαγόρευση για τα αγροτικά προϊόντα , η παγκοσμιοποίηση και το ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον , που επηρεάζουν τις τιμές (European Commission , 2018 , σ. 15 & Drăgoi A., Bâlgăr C. σ.94) . Άλλοι παράγοντες είναι η διακυβερνητική δομή των περιφερειών των κρατών μελών , η κουλτούρα , η γεωγραφία , αλλά και η ιστορία που επηρεάζουν την ευόδωση των στόχων. (European Commission , 2018 , σ. 15)

Ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα είναι και η ραγδαία παγκόσμια πληθυσμιακή αύξηση της τάξης του 60% μέχρι το 2050 σύμφωνα με τον FAO (European Commission ,(a), 2016 , σ. 11) με αποτέλεσμα και για την Γηραιά Ήπειρο να τίθεται θέμα ασφάλειας των τροφίμων. (European Commission ,(b), 2016 , σ.64) .

Παράλληλα το δημογραφικό είναι ένα εγγενές πρόβλημα της ΚΑΠ με απειλητικές διαστάσεις , καθώς η ύπαιθρος αποδυναμώνεται από τον γερασμένο αγροτικό τομέα που στελεχώνεται μόλις με 6% από νέους αγρότες κάτω των 35 ετών , και από τη μετακίνηση των νέων από τις αγροτικές περιοχές στις αστικές , αποδυναμώνοντας την ύπαιθρο. (EPP , 2017, σ. 4)

Κρίσιμης σημασίας είναι και οι περιβαλλοντικές και κλιματικές προκλήσεις που αφορούν στη διαχείριση των φυσικών πηγών , στην υποβάθμιση του εδάφους , στη

σπανιότητα των υδάτινων πόρων , στην επιδείνωση της ποιότητας του νερού και στην απώλεια της βιοποικιλότητας , τα οποία οφείλονται σε ακατάλληλες καλλιεργητικές πρακτικές , στη μη βιώσιμη εντατικοποίηση του αγροτικού τομέα και στην εγκατάλειψη της γης . (European Commission ,(b), 2015 , σ.4 & EPP , 2017, σ. 4)

Τέλος υφίσταται μεγάλη πρόκληση για την γεωργία η κλιματική αλλαγή , καθώς ευθύνεται για το 10% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και σχεδόν το ήμισυ από τα αέρια που δεν περιέχουν διοξείδιο του άνθρακα (European Commission ,(b), 2016 , σ.5) Φυσικά σοβαρή απειλή συνιστούν και οι ασθένειες των φυτών και των ζώων (European Commission ,(b), 2015 , σ.4) και η αλόγιστη χρήση νιτρικών και φυτοφαρμάκων (European Commission ,(b), 2015 , σ.11 & European Commission ,(a), 2016 , σ.12).

3.3. Θεσμική διάσταση

Θεσπισμένη το 1962 η ΚΑΠ αποτελεί σύνδεσμο μεταξύ αγροτικού τομέα και κοινωνίας, στοχεύοντας στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, στην ασφαλή διατήρηση της διατροφικής αλυσίδας και στη διασφάλιση ενός δίκαιου επιπέδου διαβίωσης για τους αγρότες. (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ.93). Με τα άρθρα 38-47 της Συνθήκης της Ρώμης το 1957 αποτέλεσε τη μόνη παρεμβατική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (N. Μαραβέγιας , Μ. Τσινισιζέλης ,2007 , σ.613) ενώ οι μεταρρυθμίσεις του 1992 στηρίχτηκαν στην ατζέντα της Επιτροπής με στόχο την ανταγωνιστικότητα , την περαιτέρω μείωση των τιμών στήριξης και την άμεση ανταποδοτική ενίσχυση με παροχή κινήτρων στους αγρότες (N. Nugent ,2009 , σελ 586) (Μαραβέγιας , Μ . Τσινισιζέλης ,2007 , σελ. 617). Με την αναθεώρηση του 2003 η εστίαση αφορά σε όλο το αγροτικό σύμπλεγμα επιδιώκοντας πλέον την αειφορία (N. Μαραβέγιας , Μ. Τσινισιζέλης ,2007 , σελ .622)

Διαπνέεται από δύο πυλώνες όπου ο μεν πρώτος περιλαμβάνει μέτρα ώστε να υπάρχει μια κανονικότητα των αγροτικών προϊόντων στις αγορές, ενώ ο δεύτερος επιδιώκει τη λήψη μέτρων για την προώθηση μιας ομογενοποιημένης υπαίθριας ανάπτυξης , λαμβάνοντας υπόψιν κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά θέματα (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ. 96). Επίσης ο μεν πρώτος αφορά στην υποστήριξη του αγροτικού εισοδήματος μέσω άμεσων αγορών , ενώ ο δεύτερος έχει ως κατεύθυνση την υποστήριξη της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών μέσα από περιφερειακά αναπτυξιακά προγράμματα . (European Commission , 2018, σ. 9) .Ο πρώτος πυλώνας ακολουθεί μια top down προσέγγιση εξυπηρετώντας την ενίσχυση των εργαλείων της αγοράς, ενώ ο δεύτερος μια bottom up επιτρέποντας την ελαστικότητα αντιμετώπισης των ανομοιογενειών μεταξύ των περιοχών της Ευρώπης (EPP, 2017, σ. 6).

Στις 12 Οκτωβρίου 2011 η ΕΕ κατάρτισε το Μεταρρυθμιστικό Πλάνο για την ΚΑΠ, συγκροτούμενο από 10 σημεία, ήτοι, τη στοχευμένη εισοδηματική ενίσχυση

αγροτών, την προστασία από την έκρηξη των τιμών, την πράσινη ενίσχυση, την καλλιεργητική διαφοροποίηση, την προστασία από περιβαλλοντικά κατάλοιπα, την έρευνα και καινοτομία, την ανταγωνιστική και ισορροπημένη διατροφική αλυσίδα, την ενθάρρυνση αγροπεριβαλλοντικών στοιχείων, την προσέλκυση νέων αγροτών και την ενίσχυση της αγροτικής απασχόλησης, την ενίσχυση υποβαθμισμένων περιοχών και την θέσπιση πολιτικών αιρεσιμότητας (European Commission, 2012, σ. 19).

Σε θεσμικό επίπεδο είναι άρρηκτη η σχέση Επιτροπής, Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, οικονομικών και κοινωνικών επιτροπών, καθώς και περιφερειακών επιτροπών (European Commission, 2018, σ.6).

Η Επιτροπή καθορίζει την ημερήσια διάταξη στην μεταρρυθμιστική διαδικασία της ΚΑΠ (N. Nugent, 2009, σελ 599), ενώ όσον αφορά στη λήψη αποφάσεων στο Συμβούλιο, η νομοθεσία θεσπίζεται μέσω διαβούλευσης και εφαρμόζεται με ειδική πλειοψηφία (N. Nugent, 2009, σελ 600)

3.3.1. Χρηματοδότηση

Απορροφώντας το 40% του προϋπολογισμού (World Bank, 2017, σ.15) η Επιτροπή στοχεύει στην αποδέσμευση 408,30 δις ευρώ για την χρηματοδότηση της ΚΑΠ για το διάστημα 2014-2020, μέσω του Ευρωπαϊκού Αγροτικού Ταμείου Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου για την Αγροτική Ανάπτυξη της Υπαίθρου (ΕΓΤΑΑ) που αποτελούν μέρος του στρατηγικού πλαισίου της Πολιτικής Συνοχής (European Commission, 2018, σ. 5). (N.Nugent 2009, σελ. 591)

Ο προϋπολογισμός για τους δύο πυλώνες ανέρχεται σε 317,2 δις ευρώ και 101,2 δις ευρώ αντίστοιχα (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ.97).

Για την περίοδο 2014-2020 η ενίσχυση από το ΕΓΤΑΑ για την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας είναι 2,7 δις €, για την ενεργειακή αποτελεσματικότητα 2,8 δις ευρώ, ενώ επιδοτεί 4,1 εκ. εκτάρια γης για εξοικονόμηση διοξειδίου του άνθρακα, 51 εκ. εκτάρια γης για μείωση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων και για επενδύσεις φιλικές προς το περιβάλλον (European Commission, 2018, σ. 21). Το ίδιο ταμείο χρηματοδοτεί υπολογίζοντας ότι το 64% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού της Ένωσης θα αποκτήσει πρόσβαση σε τεχνολογίες ΤΠΕ (European Commission, 2018, σ. 24). Οι δε δράσεις της ΚΑΠ για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ανέρχονται σε 57 δις ευρώ με τον στόχο να κείται στη μείωση των αγροτικών ρύπων στο 20% μέχρι το 2020 (European Commission, 2018, σ. 26) και συνίστανται στον περιορισμό της κατάχρησης λιπασμάτων, σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία για τα νιτρικά, το πλαίσιο σχετικά με τα ύδατα (European Commission, 2018, σ. 28) και τη μειωμένη χρήση φυτοφαρμάκων σύμφωνα με τον Κανονισμό 1107/2009 (European Commission (b), 2015, σ. 11).

3.3.2. Περιφερειακή πολιτική

Στα πλαίσια της αγροτικής ανάπτυξης τα κράτη μέλη και οι Περιφέρειες δύνανται να σχεδιάσουν τα Πολλαπλά Ετήσια Προγράμματα , με γνώμονα την χρηματοδότηση από το Πολυετές Ετήσιο Χρηματοδοτικό Πρόγραμμα για το 2014-2020 (Ν. Μαραβέγιας , Μ. Τσινισιζέλης ,2007 , σ.381)

Η διαμοιρασμένη μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών διαχείριση της ΚΑΠ με τα δεύτερα να έχουν την ευθύνη εφαρμογής των σχεδίων και των μέτρων, καθίσταται θεσμοθετημένη και νομικά κατοχυρωμένη από τον Οικονομικό Κανονισμό της ΕΕ 966/2012 , ενώ και ο Κανονισμός 1306/2013 προστατεύει τις ενωσιακές προτεραιότητες διασφαλίζοντας σε εξουσιοδοτημένο αξιωματούχο την άσκηση ελέγχου επί της νομιμότητας και κανονικότητας των συναλλαγών (European Commission, 2018 , σ. 34).

Η Ένωση από την πλευρά της στα πλαίσια της άσκησης της ετήσιας οικονομικής εκκαθάρισης, αφού αναλύσει τις αναφορές των υπηρεσιών πληρωμών και των σωμάτων πιστοποίησης αποφασίζει για τις πληρωμές, ενώ η Επιτροπή ελέγχει τη διαχείριση και τη συμμόρφωση των εθνικών νομοθεσιών με την Ε.Ε (European Commission, 2018 , σ.34).

Σύμφωνα με τον Κανονισμό 1303/2013 επιδιώκεται η μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης διαφόρων περιοχών καθώς και η ιδιαίτερη προσοχή στις αγροτικές περιοχές , όπως ορίζεται στο άρθρο 174 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ε.Ε (ΣΛΕΕ) (Κανονισμός ΕΕ , 1303/2013 L 347 /320).Συναφώς και το άρθρο 175 της ΣΛΕΕ ορίζει ότι για την υλοποίηση αυτών ενεργοποιείται το ΕΤΠΕ , το ΕΚΤ, το ΕΤΠΑ , η ΕΤΕ και το ΕΓΤΑΑ (Κανονισμός ΕΕ , 1303/2013 L 347 /320). Έτσι οι περιφερειακές ανισότητες οφείλουν να μειωθούν για μια έξυπνη , διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη (Κανονισμός ΕΕ , 1303/2013 L 347 /320).

Η διασφάλιση της τήρησης της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης , της επικουρικότητας και της αναλογικότητας απαιτεί την οργάνωση από κάθε κράτος μέλος μιας εταιρικής σχέσης με εκπροσώπους αρμόδιων περιφερειακών, αστικών, τοπικών, οικονομικών και κοινωνικών αλλά και περιβαλλοντικών φορέων και ΜΚΟ, με την Επιτροπή να κατέχει την εξουσία να εκδίδει πράξεις για την εταιρική σχέση (Κανονισμός ΕΕ , 1303/2013 L 347 /321).

Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου, η ΚΑΠ επιτρέπει σχετικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών – μελών, όσον αφορά στη διαμόρφωση των επιχειρησιακών και θεματικών τους προγραμμάτων , παρέχοντας τη δυνατότητα για

μεγαλύτερη ευελιξία μέσω ενός τύπου «από κάτω προς τα πάνω» περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής (European Commission , 2018 ,σ. 14).

3.4. Στρατηγική

3.4.1. Στοχοθεσία

Οι στόχοι της όπως ορίστηκαν στο άρθρο 39 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ είναι η ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγικότητας, η ασφαλής διαβίωση της αγροτικής κοινότητας και η σταθεροποίηση των αγορών με ταυτόχρονη ευκολία πρόσβασης των προϊόντων σε αυτές σε λογικές τιμές (European Parliament , 2012 ,σ. 4 & Ν. Μαραβέγιας ,2016, σελ.366)

Οι προτεραιότητες της ΚΑΠ, υπαγορευμένες από τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες. Η μεν πρώτη ενδιαφέρεται για την σταθερότητα του εισοδήματος, την ενίσχυση των επενδύσεων, ενώ επικεντρώνεται στους νέους αγρότες και στις εμπορικές συμφωνίες. Κατόπιν η δεύτερη ενδιαφέρεται για την ψηφιακή αγορά και την διεύρυνση στην ύπαιθρο, η τρίτη σχετίζεται με την πολιτική της κλιματικής αλλαγής λαμβάνοντας μέτρα αγροπεριβαλλοντικά, για την πράσινη ανάπτυξη , για τα μόνιμα βοσκοτόπια και την οριζόντια συμμόρφωση (European Commission , 2018 ,σ. 8). Τέλος η εμπορική πολιτική αφορά στο εμπόριο και στον προσανατολισμό στις αγορές (European Commission , 2018 ,σ. 8).

4.2. Υλοποίηση

Κομβική παράμετρος για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων είναι η ενσωμάτωση της ανταγωνιστικότητας και η χρήση των μέτρων για την αγορά, ως δίκτυο ασφαλείας σε στρεβλώσεις με ταυτόχρονη προσέγγιση στις καταναλωτικές προσδοκίες (European Commission , 2018 ,σ. 12) . Αυτά συνεπάγονται τη δημιουργία οργανώσεων, δικτύων, ομάδων παραγωγών, τη λήψη τόσο των βασικών όσο και των πράσινων ενισχύσεων από τους αγρότες, τα προγράμματα των νέων αγροτών και τις αναδιανεμόμενες πληρωμές (European Commission , 2018 ,σ. 12). Άλλα σημαντικά εργαλεία προς αυτή την κατεύθυνση είναι η βιολογική καλλιέργεια, η δημιουργία Συμβουλευτικής Εταιρείας Αγροτών, ο έλεγχος της πλήρωσης των προϋποθέσεων για τις άμεσες ενισχύσεις, το πλαίσιο διαχείρισης των υδάτων και η ορθή χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων (European Commission , 2018 ,σ. 12). Επιπλέον οι νέες τεχνολογίες και οι ΤΠΕ εκμοντερνίζουν τη συλλογή δεδομένων και συγκρίσιμων στατιστικών για τον καθορισμό της διαθεσιμότητας των τροφίμων, των βιοκαυσίμων και των αγορών των αγροτικών προϊόντων (European Commission (a), 2015 ,σ.3). Ταυτόχρονα μέσω αυτών βελτιώνεται η ποιότητα, παρέχονται δεδομένα για μια πιο

υπεύθυνη διακυβερνητική δομή, ανακαλύπτονται νέες ανάγκες, αποσαφηνίζονται τα σχέδια και επέρχεται εξελιγμένα η σύγκλιση αγροτικής και δασικής γης με το περιβάλλον (European Commission (a), 2015 ,σ.5). Έτσι υπό τη χρηματοδότηση του ΕΓΤΑΑ για τη περίοδο 2014-2020 υπολογίζεται ότι όχι μόνο 18 εκ. πολίτες θα έχουν πρόσβαση σε υποδομές και τεχνολογίες ΤΠΕ , ήτοι το 6,4% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού της ΕΕ αλλά και 13.000 επιχειρήσεις θα αναπτύξουν δεξιότητες ΤΠΕ (European Commission , 2018 ,σ. 24).

Κομβικής σημασίας είναι το εμπόριο και οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων, όπου στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ συντελείται η περιχαράκωση του νομικού πλαισίου για ασφάλεια, σταθερότητα παραγωγής, υψηλή ποιότητα και καινοτομία. Η θέσπιση αναχωμάτων ασφαλείας, όπως προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων, υγειονομικών και φυτοϋγειονομικών θεμάτων (European Commission , 2018 ,σ. 29). βοηθούν στην ομαλή λειτουργία του.

Υπό τη λογική του εκμοντερνισμού και της ανταγωνιστικότητας παρέχεται ειδική ενίσχυση σε 176.000 νέους αγρότες για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας 3,6 εκ. θέσεις σε εκπαιδευτικά προγράμματα και σε τομείς στοχευμένης συμβουλευτικής ώστε να βελτιώσουν τις συνθήκες των αγροτικών μονάδων (European Commission , 2018 ,σ. 17). Εξίσου σημαντική είναι και η λειτουργία πάνω από 3.000 διαδραστικών καινοτόμων προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από το ΕΙΡ (European Commission , 2018 ,σ. 17). Η δε τοπική ανάπτυξη προωθείται μέσω 300.000 σχεδίων για τη δημιουργία ομάδων παραγωγών, μικρών αλυσίδων διάθεσης των προϊόντων, ενώ στοχεύεται η χρήση των εργαλείων διαχείρισης κινδύνου ώστε 646.000 αγροτικές επιχειρήσεις να καταστούν ανθεκτικές στη ρευστότητα των αγορών και στην αντιμετώπιση των καιρικών φαινομένων (European Commission , 2018 ,σ. 18).

Η ενιαία ψηφιακή σύγκλιση μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών δύναται να καταστήσει τις αγροτικές επιχειρήσεις ανταγωνιστικές, να συμβάλει στην ανάπτυξη των δυναμικών της υπαίθρου και να καρπωθεί τα οφέλη που οι ΤΠΕ αντιπροσωπεύουν σε οικονομικό, περιβαλλοντικό και κλιματικό επίπεδο (European Commission , 2018 ,σ. 23).

Παράλληλα ο γενικός στόχος της Επιτροπής για μια «Αυθεντική Ενεργειακή Ένωση» με επίκεντρο μια πολιτική για την κλιματική αλλαγή ενισχύεται με μέτρα φιλικής προς το περιβάλλον οικονομίας, όπως η διατήρηση χαμηλού ποσοστού διοξειδίου του άνθρακα. Από τη μία οι άμεσες πράσινες ενισχύσεις του Πυλώνα Ι και τα προγράμματα υποβοήθησης του οικοσυστήματος, ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των πηγών από τον Πυλώνα ΙΙ, που συγκεκριμενοποιούνται στη βιολογική καλλιέργεια, στη διατήρηση της φυσικής ιδιοσυστασίας του εδάφους, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στον έλεγχο των υδατικών αποθεμάτων, συντελούν στο σεβασμό του περιβάλλοντος και στη μείωση της κλιματικής αλλαγής (European Commission , 2018 ,σ. 26).

Οι οικολογικές προσεγγίσεις συνίστανται τόσο στην χρήση της Γεωργίας Ακριβείας και της διατήρησης του οικοσυστήματος, όσο και στη μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων και νιτρικών λιπασμάτων, μειώνοντας έτσι τις απειλές στη βιοποικιλότητα. Οι βιοδιαφοροποιήσεις μπορούν να παράσχουν υπηρεσίες όπως η επικονίαση, τα βιολογικά έντομα, η διατήρηση της δομής του εδάφους, η χρήση βιομάζας, οι υδρολογικές υπηρεσίες, η κυκλική χρήση θρεπτικών στοιχείων, οι διαδράσεις μεταξύ φυτών και ζώων και χρησιμοποίηση φυσικών εχθρών των ζιζανίων (EPP, 2017, σ.10 & European Commission (a), 2016 ,σ.7)

4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2020»

4.1. Εισαγωγή

«Πέρα από τη δημιουργία οικονομικής σταθερότητας μπορούμε και πρέπει να πάμε μακρύτερα στην επανατοποθέτηση μας στο δρόμο της ανάπτυξης . Επομένως η ερώτηση είναι πως αυτή θα επιτευχτεί . Στην πραγματικότητα πιστεύω ότι είναι σημαντικό να υπενθυμίσουμε στους πολίτες ότι έχουμε μια στρατηγική για την ανάπτυξη και αυτή είναι η «Ευρώπη 2020». ²

Πρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μπαρόζο , Απριλιος 2012 (European Commission , 2013)

Στη Λισαβόνα το 2000 τα κράτη μέλη της ΕΕ δεσμεύτηκαν στην «Ατζέντα της Λισαβόνας» με σκοπό τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής , βασισμένης στη γνώση , οικονομίας που μπορεί να οδηγήσει σε μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με ταυτόχρονη δημιουργία θέσεων εργασίας και κοινωνική συνοχή ως το 2020 (Walburn D., 2010 ,σ.699) . Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» έρχεται ως συνέχεια της «Ατζέντας της Λισαβόνας» με προτεραιότητες την «έξυπνη» ανάπτυξη διαμέσου μιας οικονομίας βασισμένης στη καινοτομία , την «βιώσιμη ανάπτυξη» με την προώθηση μιας πιο αποδοτικής , πράσινης , ανταγωνιστικής και «χωρίς αποκλεισμούς» οικονομίας . (Walburn D., 2010 ,σ.699)

Το 2010 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε τη στρατηγική Ευρώπη 2020, μια νέα ατζέντα για την ανάπτυξη και την απασχόληση. (Eurostat , 2018 , σ.20)

Οι τρεις προτεραιότητες της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης παρήγαγαν επιμέρους στρατηγικές , όπως η απασχόληση, η έρευνα και καινοτομία, η ενέργεια και η κλιματική αλλαγή, η εκπαίδευση, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός. (Eurostat , 2018 , σ.20).

Για την επίτευξη των βασικών στόχων η ΕΕ με τα κράτη μέλη υιοθέτησαν από κοινού επτά πρωτοβουλίες , μερικές εκ των οποίων σχετίζονται με την αγροτική πολιτική . Αρχής γενομένης από την «Ένωση της Καινοτομίας» με στόχο την βελτίωση των

συνθηκών επίτευξης ερευνητικών και καινοτόμων σχεδίων και ακολούθως με την «Ψηφιακή Ατζέντα» για την Ευρώπη , με στόχευση την επιτάχυνση του διαδικτύου και την αναβάθμιση των πληροφοριακών επικοινωνιακών τεχνολογιών , η Ευρώπη εισήλθε σε μια νέα στρατηγική κατεύθυνση. (European Commission , 2013, σ.4)

Επιπλέον η φροντίδα για την είσοδο των νέων στην αγορά εργασίας με το πρόγραμμα «Νεολαία σε κίνηση» και το πρόγραμμα «Ατζέντα για νέες δεξιότητες συνδυασμένες με την αγορά εργασίας» είναι ενδεικτικά της βούλησης για μειωθεί η ανεργία (European Commission , 2013, σ.4) σε συνδυασμό με την «Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα κατά της Φτώχειας» . Τέλος το πρόγραμμα «Αποτελεσματική Διαχείριση των Πηγών» εστιάζει στο διπλασιασμό της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση αυτών (European Commission , 2013, σ.4)

4.2. Προσαρμογή της ΚΑΠ στην στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ αποτελεί συνάμα πολιτική προτεραιότητα της Επιτροπής Γιούνκερ όσο και της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (European Commission , 2018, σ.4) και αφορούν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις, την απασχολησιμότητα , μια ενοποιημένη ψηφιακή αγορά, μια ενεργειακή ένωση συνδυασμένη με μια πολιτική προσανατολισμένη στην κλιματική αλλαγή και τέλος μια προοδευτική και ισορροπημένη αγροτική πολιτική, ικανή να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης (European Commission , 2013, σ.7).

Ο Κανονισμός 1305/2013 αφορά στον ολικό προσανατολισμό της αγροτικής πολιτικής μετά 2013 , ενσωματώνοντας τις αρχές της αειφορίας , της στρατηγικής Ευρώπη 2020 και αποβλέπει στην αγροτική ανάπτυξη και τη μείωση των ανισοτήτων . (Κανονισμός ΕΕ , 1305 , 2013 , L 347/487) .

Η σύμπλευση της ΚΑΠ με την στρατηγική 2020 επιτυγχάνεται και με την διασφάλιση ενός ανταγωνιστικού και ισορροπημένου συστήματος διατροφικής παραγωγής , μέσω της ενίσχυσης οργανώσεων παραγωγών και ανάπτυξης δικτύων μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών , υπολογίζοντας την εδαφική ιδιαιτερότητα και τα εθνικά , περιφερειακά και τοπικά στοιχεία. (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ. 98)

Η εναρμόνιση της ΚΑΠ στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» έγκειται στην υιοθέτηση των στόχων της έξυπνης , βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης , μέσω εργαλείων συμβουλευτικών και οχευμένων , ούτως ώστε να αυξήσει την τεχνογνωσία , να ενισχύσει την περιβαλλοντική δυναμική , να αναλάβει δραστικά μέτρα κατά της κλιματικής αλλαγής , καθώς και να συμβάλλει στην απασχολησιμότητα στις αγροτικές περιοχές , ενσωματώνοντας τόσο τον αγροτικό τομέα όσο και την βιομηχανία τροφίμων (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ. 94). Αρχικά η έξυπνη ανάπτυξη επιτυγχάνεται με την ενισχυμένη τεχνολογία και καινοτομία που αυξάνει την παραγωγή προϊόντων προστιθέμενης αξίας , επενδύει σε πράσινη ανάπτυξη και προβαίνει σε επενδύσεις για την απόκτηση δεξιοτήτων και κατάρτισης (European Commission , 2018 , σ. 11 & Drăgoi A., Bâlgăr C. σ. 97). Η βιώσιμη

ανάπτυξη στοχεύει στην υπεράσπιση των φυσικών πηγών , στην ασφαλή και υγιή παραγωγικότητα συνδυασμένη με την εισοδηματική σταθερότητα , την διατήρηση της βιοποικιλότητας και του οικοτόπου καθιστώντας έτσι ελκυστική την ύπαιθρο. Επιπλέον επικεντρώνεται στον περιορισμό την εκπομπών ρύπων από την αγροτική οικονομία μέσω προηγμένων συστημάτων διαχείρισης της γης και σύγχρονων παραγωγικών τεχνικών , αλλά και ενεργοποίηση των τοπικών δρώντων , ώστε να βρίσκουν καινοτόμες λύσεις για αποδοτική παραγωγή (European Commission , 2018 , σ. 11) . Τέλος η επίτευξη της ανάπτυξης χωρίς περιορισμούς υλοποιείται μέσω της εισοδηματικής υποστήριξης των αγροτών , της δημιουργίας πρόσθετων θέσεων εργασίας και της διαφοροποίησης των τοπικών κοινωνιών (European Commission , 2018 σ. 11).

Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις έγκεινται εν πολλοίς στο μοντέλο βιομηχανοποίησης των τροφίμων , στην αθρόα χρήση φυτοφαρμάκων , λιπασμάτων και πλαστικών με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των οικοτόπων . Ως εκ τούτου επέφεραν την προώθηση χρηματοδοτικών προγραμμάτων για την ενίσχυση της βιώσιμης γεωργίας ώστε να ταυτιστεί με την φιλόδοξη ατζέντα της ΕΕ σχετικά με την ενέργεια και την κλιματική αλλαγή . Έτσι η στόχευση συγκεκριμενοποιήθηκε σε μέτρα μείωσης του διοξειδίου του άνθρακα , στη χρήση βιομάζας και των πηγών ανανεώσιμης ενέργειας , στην ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας και στη χρηματοδότηση αγροτών που υιοθετούν τις πράσινες τεχνολογίες . (Drăgoi A., Bâlgăr C. σ. 96) .

Στα πλαίσια της ΚΑΠ κύριοι δρώντες της στρατηγικής 2020 είναι εκτός από τους αγρότες , το DG AGRI που σχετίζεται με τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης με οριζόντιες συμφωνίες και περιβαλλοντικά μέτρα, το DG CLIMA που σχετίζεται με πολιτικές για την κλιματική αλλαγή , το DG ENV που ελέγχει τα νιτρικά , τα ύδατα το υπέδαφος και τη βιοποικιλότητα , το DG REGIO που επιλαμβάνεται των περιφερειακών πολιτικών , το DE SANCO αρμοδιότητα του οποίου είναι η ποιότητα των τροφίμων και η προστασία φυτών και ζώων , το JRC και οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες (European Commission (a) , 2015 σ. 5) .

5) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα εργασία αναζητά τη συνάφεια της βιώσιμης ανάπτυξης , ως όρος που θεσπίστηκε ως θεμελιώδης στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» με την Ελληνική πραγματικότητα , υπό το πρίσμα της αγροτικής πολιτική . Η ακολουθείσασα μέθοδος συνίσταται αρχικά στην χρήση των ευρημάτων της εννοιολόγησης της βιώσιμης ανάπτυξης , όπως αυτή αποτυπώθηκε στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» , της σύνδεσής της με την Ευρωπαϊκή πολιτική , όπως αυτή συγκροτείται στα πλαίσια της ΚΑΠ και ακολούθως στην διερεύνησης της δυνατής εφαρμογής της στην Ελληνική αγροτική πολιτική . Ως σημείο αναφοράς τίθεται η εξερεύνηση της αγροτικής

πολιτικής σε δύο ελληνικές περιφέρειες με κραταιά την γεωργική ενασχόληση , ήτοι της Κρήτης και της Πελοποννήσου. Με αυτό το σκοπό αποπειράται η διευκρίνιση του λειτουργικού και θεσμικού πλαισίου των Περιφερειών , η στρατηγική προσέγγιση των επιχειρησιακών προγραμμάτων τους , καθώς και η διαχείριση των δυνατοτήτων των ευκαιριών , αλλά και η αποσαφήνιση των απειλών και αδυναμιών τους , ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν τόσο στην περιχαρακωμένη και σαφή ευρωπαϊκή προοπτική , όσο και σημαντικότερο , και στην βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης και την προαγωγή του αναπτυξιακού και παραγωγικού μοντέλου , βάσει του οποίου κινείται η αγροτική πολιτική.

Τέλος με σκοπό να ιεραρχηθούν οι επιλογές και να αποσαφηνιστούν τα στρατηγικά ζητήματα επιβάλλεται η ανίχνευση του πεδίου δράσης της οργάνωσης των περιφερειών , ήτοι οι πόροι , οι περιορισμοί , οι δυνάμεις και οι αδυναμίες , χρησιμοποιείται η ανάλυση SWOT .

6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

6.1. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ελληνικής Γεωργίας

Στην ελληνική πραγματικότητα η γεωγραφική πολυμορφία και ο πολυκερματισμός χαρακτηρίζουν το περίγραμμα δράσης της αγροτικής πολιτικής, αλλά και οι εμφανείς αναπτυξιακές ανισότητες μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών, με τις τελευταίες να καλύπτουν το 82,2% της συνολικής έκτασης της χώρας και σε αυτές να διαβιώνει το 42,7% του πληθυσμού της χώρας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας , (α) , 2014 , σ. 39).

Το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα είναι η άνιση σχέση μεταξύ ζωικής και φυτικής παραγωγής με την μεν πρώτη να κυμαίνεται στο 30% της συνολικής αγροτικής παραγωγής, συγκριτικά με το 45% που υφίσταται στην Ευρώπη (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 , σ.78) και ο μικρός κλήρος . (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , (2016) σ. 6). Το μέσο φυσικό μέγεθος ανά γεωργική εκμετάλλευση είναι 4,8 εκτάρια, υπολειπόμενο κατά πολύ της ΕΕ (14,3 εκτάρια), όπως επίσης και το μέσο οικονομικό μέγεθος ανά εκμετάλλευση (9,266 ευρώ έναντι 24.450 ευρώ της ΕΕ) (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 14).

Η συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στη συνολική εγχώρια ΑΠΑ άγγιξε το 2012 το 3,7% και ο τομέας απασχόλησε το 12,2% των εργαζομένων (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 7). Την ίδια περίοδο ο αγροτικός τομέας συνέβαλε μέσω των εξαγωγών στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας φτάνοντας τα 3,6 δις ευρώ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 13). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διαπίστωση ότι η περιφέρεια αποτελεί τον δεύτερο

μεγαλύτερο εργοδότη, ενώ υποστηρίζει σημαντικούς άξονες της βιομηχανίας, όπως την παραγωγή λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και σπόρων (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 13).

6.2 Παθογένειες – Προκλήσεις

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές είναι η εγκατάλειψη των αγροτικών γαιών, η γήρανση του πληθυσμού, η έξαρση της φτώχειας, η χαμηλή προσβασιμότητα σε μεταφορές, ενέργεια, κοινωνικές υπηρεσίες και δημόσιους φορείς, καθώς και η εποχικότητα της εργασίας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 39).

Σχετικά με την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας, η πορεία της αγροτικής οικονομίας εμφανίζει πτωτική τάση, στοιχείο που διαπιστώνεται αρχικά στο μειωμένο κατά 20% ΑΕΠ (168,5 δις ευρώ) (2012), ενώ μειωμένο είναι και το ποσοστό απασχόλησης σε επίπεδα 10,4% το 2011 και 12,2% το 2012. (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 7 & Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού, 2016, σ. 6). Παρ' όλα αυτά σημαντική είναι η συμβολή των εξαγωγίμων προϊόντων στην οικονομία (3,6 δις ευρώ το 2012) (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 79 & Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014 σ. 13).

Μείζον ζήτημα είναι η μικρή δαπάνη για Έρευνα και Ανάπτυξη που φτάνει το 0,58% του ΑΕΠ (2007), ενώ σε επίπεδο ανταγωνιστικότητας η Ελλάδα κατατάσσεται στην 96^η θέση σε 144 χώρες (2013) (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 81).

Αν και το 2012 η εγχώρια νεανική ανεργία υπερέβη το 55%, οι αγροτικές περιοχές επλήγησαν λιγότερο χωρίς όμως να διαθέτουν ικανοποιητικό εισόδημα. Επίσης δυσχερές φαινόμενο αποτελεί και η διαπίστωση ότι το 2012 από τους 50.130 γεωργούς κάτω των 35 ετών μόλις οι 530 (17%) είχαν πλήρη αγροτική κατάρτιση, οι 8000 διέθεταν την βασική και οι υπόλοιποι επαφίεντο στην εμπειρική γνώση, σε αντιδιαστολή με το επίπεδο κατάρτισης της Ένωσης όπου ο μέσος όρος άγγιξε το 31,5% (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014 σ. 30)

Τέλος, σοβαρό πρόβλημα αποτελεί η υψηλή συγκέντρωση στο χώρο της εμπορίας αγροτικών προϊόντων που δυσχεραίνει την εμπορική διαπραγματευτική ισχύ των αγροτών, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να διεκδικήσουν σοβαρό ρόλο στην εφοδιαστική αλυσίδα (Περιφέρεια Κρήτης, (α), 2014, σ. 82).

6.3. Θεσμική διάσταση

6.3.1. Γενικό Θεσμικό Πλαίσιο

Η νέα ΚΑΠ για την περίοδο 2014-2020 έχει προγραμματίσει για την Ελλάδα τη χορήγηση πάνω από 19,6 δις ευρώ στον γεωργικό τομέα, έχοντας ως προτεραιότητα την ποιότητα, την ανάπτυξη, τη βιωσιμότητα, τον εκσυγχρονισμό, την καινοτομία και τις θέσεις εργασίας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , 2016, σ. 2). Μέσω των άμεσων ενισχύσεων οι αγρότες αναμένεται να λάβουν 14,9 δις ευρώ με την προϋπόθεση της διατήρησης του οικολογικού προσανατολισμού, μεριμνώντας για θέματα όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η ποιότητα του εδάφους (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , 2016, σ. 2).

Τόσο το ΕΤΠΑ, όσο και το ΤΣ συνεισφέρουν ώστε να επιτευχθεί η αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου στον αγροδιατροφικό τομέα (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , 2016, σ. 3) με γνώμονα την ανάπτυξη του τομέα, την δημιουργία ποιοτικών προϊόντων και την ενίσχυση της αλυσίδας αξίας αυτών. (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (β) 2014 , σ. 3). Τα ταμεία , το ΕΓΤΑΑ , το ΕΣΠΑ 2014-2020 και η Υποεπιτροπή Αγροτικής Ανάπτυξης αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοσυνεργούν σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα , όπως το πρασίνισμα , τα προγράμματα Νέων Αγροτών , οι μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις και οι γεωργικοί σύμβουλοι (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014, σ. 227). Άλλοι φορείς στήριξης είναι το ΕΚΤ και τα ΕΔΕΤ . (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (α) , 2014 ,σ. 5). Ο συντονισμός των ΕΔΕΤ πραγματοποιείται από τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων – ΕΣΠΑ και κυρίως από την ΕΑΣ με στόχο την εφαρμογή των συνεργειών μεταξύ ΕΠ και ΕΔΕΤ , τον έλεγχο της Συμβατότητας , τη συγκέντρωση των πόρων , την παρακολούθηση του ΣΔΕ και την κάλυψη των αιρεσιμοτήτων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2014 ,σ. 305) . Η Επιτροπή Παρακολούθησης του ΕΣΠΑ 2014-2020 εξασφαλίζει τον συντονισμό και τον έλεγχο της συμπληρωματικότητας των στόχων του ΚΣΠ σε επίπεδο ΕΕ και παρακολουθεί την πρόοδο υλοποίησης των ΕΠ.

Η νέα στρατηγική συνάδει με τις εγχώριες ανάγκες και δυνατότητες, υπαγορευόμενη από το ΚΠΣ, το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων, το Νέο Εθνικό Αναπτυξιακό Πρότυπο για την Ελλάδα που υιοθετήθηκε από το Eurogroup και τις ΕΣΣ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ.52), όπως αυτές περιλαμβάνονται στον Κανονισμό 1303/2013 (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ.65 & Κανονισμός ΕΕ αριθμ. 1303/2013 , 2013 σ. L. 347,320 και 347,337)

Το ΠΑΑ 2014-2020 της Ελλάδας με συνεισφορά άνω των 4,7 δις ευρώ , θέτει ως προτεραιότητα την ανταγωνιστικότητα , την αναδιάρθρωση, τον εκσυγχρονισμό, την ανάπτυξη αλυσίδων εφοδιασμού και επενδύσεις στη μεταποίηση και το εμπόριο, ενώ έμφαση δίνεται στην καινοτομία, στην προώθηση της έρευνας και τεχνολογίας, στην διατήρηση των οικοσυστημάτων, στην ορθή διαχείριση των πόρων, στην κοινωνική ένταξη και στην τοπική ανάπτυξη και απασχολησιμότητα μέσω των προγραμμάτων LEADER (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού ,2016 , σ. 3). Το εθνικό αναπτυξιακό πρότυπο που αποτυπώνεται στο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 και έγκειται στην αρχή της αιρεσιμότητας , βασίζεται κυρίως στον δεύτερο Πυλώνα της ΚΑΠ με κύριους άξονες την οικονομική και περιβαλλοντική αειφορία , την καινοτόμο επιχειρηματικότητα που βασίζεται στη γνώση , την εξωστρέφεια , την απασχόληση και τη κοινωνική συνοχή . (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 , σ. 47)

Οι άξονες προτεραιότητας θεσπίστηκαν από το άρθρο 2 , της Εκτελεστικής Απόφασης της Επιτροπής της 18.12.2014 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (α) , 2014, σ.5) , και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 1 της Εκτελεστικής Απόφασης της Επιτροπής της 6.12.2017 που αφορά τις επενδύσεις για την ανάπτυξη και απασχόληση για το διάστημα 2014-2020 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή , 2017 , σ. 3)

6.3.2. Χωρική Περιφερειακή Ανάπτυξη

Το βασικό κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο που χαρακτηρίζει τη χωρική ανάπτυξη συντίθεται από τον Γενικό Κανονισμό Κοινών διατάξεων (1303/2013) , τον Κανονισμό ΕΚΤ (1304/2013) , τον κανονισμό ΕΤΠΑ (1301/2013) (B,21) , τον Κανονισμό ΕΕΣ (1299/2013) (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 ,σ.13) ενώ το Εθνικό Θεσμικό πλαίσιο περιέχει το νόμο Ν4314/2014 (άρθρο 13) που ορίζει το Σύστημα Διαχείρισης Ελέγχου και Εφαρμογής (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 ,σ.13) . Οι αρμόδιοι φορείς τόσο για τον σχεδιασμό όσο και για την υλοποίηση της χωρικής ανάπτυξης είναι η ΕΑΣ ,οι ΔΑ , οι αστικές αρχές και ενδιαμέσοι φορείς όπως οργανισμοί των ΟΤΑ , Περιφερειακές Αρχές και το Διαπεριφερειακό Συντονιστικό Όργανο (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 ,σ.15). Για την υλοποίηση του ΠΕΠ 2014 -2020 απαιτούνται κατευθύνσεις των Ειδικών Συστάσεων του Συμβουλίου (ΕΣΣ) για την Ελλάδα , σύμφωνα με το άρθρο 15 1(α) του Κανονισμού

1303/2013)(B,24) , με στόχευση στην ανάπτυξη και την μεταρρυθμιστική αναδιάρθρωση (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014 , σ. 24 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014, σ. 31). Η εδαφική ανάπτυξη με μια ολοκληρωμένη χωρική προσέγγιση που διαμορφώνεται για την αντιμετώπιση ενδοπεριφερειακών , γεωγραφικών και κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων υπαγορεύεται από το άρθρο 96 παρ 3 του Κανονισμού της ΕΕ 1303/2013 (Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014, σ. 235) .

Οι αιρεσιμότητες των Συμφώνων Εταιρικής Σχέσης των κρατών μελών και της ΕΕ με χρήση κονδυλίων του ΤΣ περιλαμβάνουν την διαμόρφωση της περιφερειακής στρατηγικής σε άμεση συνάρτηση με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρύθμισης και την Εθνική Στρατηγική με τη λήψη μέτρων για την τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων , την ψηφιακή ανάπτυξη και την αξιολόγηση κινδύνων από την κλιματική αλλαγή (Περιφέρεια Κρήτης , 2013 , σ. 22) .

Στα πλαίσια του ΕΣΠΑ 2014-2020 , η Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη έχει ως στρατηγικούς στόχους την επίτευξη της απασχόλησης , της κοινωνικής συνοχής και της διατήρησης των πόρων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 ,σ. 3) ,μέσω αφ' ενός της αντιμετώπισης των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων , αφ' ετέρου του σεβασμού στα φυσικά διαθέσιμα της περιοχής .

Ως εργαλεία χωρικής ανάπτυξης που προβλέπονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία , είναι η ΒΑΑ ,η ΤΑΠΤοΚ και οι ΟΧΕ . Η ενσωμάτωση του αγροτικού τομέα στις ΟΧΕ έγκειται αφ' ενός στην άμβλυση των αναπτυξιακών ανισοτήτων , αφ' ετέρου στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 , σ. 49 & Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2018 σ. και σ. 32)

Οι δε στόχοι για την ΤΑΠΤοΚ εντοπίζονται στις αγροτικές περιοχές με ανάγκη διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας και νέες κατευθύνσεις , όπως η σύνδεση του πρωτόγεννους τομέα με τον πολιτισμό και τον τουρισμό , η αναβάθμιση του τοπικού κεφαλαίου και η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων . Για τις παρεμβάσεις ΤΑΠΤοΚ επιλαμβάνεται χρηματοδοτικά το ΕΚΤ , ενώ για την εξασφάλιση της συμπληρωματικότητας απαιτούνται 5% των πόρων του ΕΓΤΑΑ από το Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014 , σ. 236). από Κρήτη

6.4. Στρατηγική και Πολιτικές

6.4.1. Στοχοθεσία

Η στρατηγική της χώρας για την περίοδο 2014-2020 έγκειται στην υλοποίηση των τεθέντων από τα ΕΠ προτεραιοτήτων και στόχων με απόλυτη συμβατότητα με τα κριτήρια επιλογής της νέας προγραμματικής περιόδου καθώς και τους κανόνες επιλεξιμότητας των Κοινοτικών Κανονισμών και του Εθνικού θεσμικού Πλαισίου (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 54).

Οι κύριοι στόχοι του αγροδιατροφικού τομέα συνίστανται στην παραγωγή, στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων, στη μεταποιητική τους αξία και τη συνολική ανάπτυξη του χώρου. Επίσης συντελούν στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, ενισχύοντας την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, με παράλληλη προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στην προστασία του περιβάλλοντος και στη δημιουργία κοινωνικής συνοχής στις αγροτικές περιοχές, μέσω της πολυλειτουργικότητας και της βιωσιμότητας αυτών (Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , 2016 , σ. 6). Κύριος μοχλός αυτών είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του πρωτογενούς τομέα με παρεμβάσεις για την ανάπτυξη συνεργειών, την εξασφάλιση των αλυσίδων εφοδιασμού, την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την σύνδεση του αγροτικού τομέα με τον τουρισμό και τον πολιτισμό (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 82).

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και του εξωστρεφούς προσανατολισμού του αγροδιατροφικού τομέα, μέσω της ανάπτυξης προηγμένων υπηρεσιών ΤΠΕ, όπως του ηλεκτρονικού εμπορίου, διαπνέεται από τη δημιουργία ευρυζωνικών υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών ενημέρωσης και πληροφόρησης των αγροτικών προϊόντων (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 80).

Η μεγέθυνση της αγροτικής οικονομίας είναι εφικτή και με την ολοκληρωμένη επενδυτική κατεύθυνση σε υποδομές ψηφιακών υπηρεσιών για την εξασφάλιση αρχικά ασφαλών, διαλειτουργικών, οικονομικά αποδοτικών και προσβάσιμων υπηρεσιών και δευτερευόντως εκσυγχρονισμένων ποιοτικών υπηρεσιών που μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τη δημιουργία θέσεων εργασίας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ. 79).

Η εθνική ενεργειακή πολιτική με στόχευση στην βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και στην εξοικονόμηση ενέργειας αφορά και την γεωργία μέσω της επιδίωξης μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου με κατάλληλες γεωργοπεριβαλλοντικές

δράσεις, με προώθηση της βιολογικής καλλιέργειας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 85), αλλά και δράσεις με σκοπό την αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 86).

Συναφής με την ενεργειακή πολιτική είναι και η προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές με εφαρμογή αναδιαρθρώσεων και παρεμβάσεων στα είδη και στον τρόπο που καλλιεργούνται, όπως ποικιλίες ανθεκτικές και προερχόμενες από ερευνητικά αποτελέσματα, πρώιμες ή όψιμες ανάλογα με την περιοχή και η διατήρηση ορισμένων αυτόχθονων ποικιλιών (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 87).

Τα Σχέδια Διαχείρισης των Λεκανών απορροής ποταμών, σύμφωνα με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ που προβλέπουν αποδοτική και αειφόρο χρήση των υδάτων, έλεγχο ρύπανσης και επαναχρησιμοποίησης υγρών αποβλήτων και διασφάλιση του τεχνητού εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφορέων προσβλέπουν στην ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου, αγγίζοντας τον πρωτογενή τομέα (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ. 88 & Οδηγία, 2000, /60/ΕΚ 327/16).

Ο θεματικός στόχος της προώθησης της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξης της κινητικότητας των εργαζομένων περιλαμβάνει δράσεις του αγροδιατροφικού τομέα με μόχλευση μέσων και πόρων για εκκίνηση επιχειρηματικών σχεδίων, επιστροφή των νέων στην ύπαιθρο και δημιουργία θέσεων εργασίας για τον πρωτογενή και συναφείς με αυτόν τομείς, που μπορούν να προσθέσουν αξία για την τοπική ανάπτυξη. (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ 101).

Η απασχόληση βαδίζει παράλληλα με την κοινωνική συνοχή των αγροτικών περιοχών, την γεφύρωση των ανισοτήτων με τις αστικές περιοχές και ως εκ τούτου με την καταπολέμηση της φτώχειας και της περιθωριοποίησης.

6.4.2. Υλοποίηση

Αρχικά απαραίτητη είναι η ενσωμάτωση στον πρωτογενή τομέα καινοτόμων τεχνολογιών που να εσωκλείουν όλο το φάσμα της αγροτικής δραστηριότητας, από την παραγωγή, την πιστοποίηση των προϊόντων, ως τις αλυσίδες εφοδιασμού αυτών, τη διαχείριση των φυσικών πόρων και την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Πολλαπλά είναι τα οφέλη από τη δημιουργία μηχανισμών υποστήριξης, όπως οι ψηφιακές πλατφόρμες, από την ενεργοποίηση συμβουλευτικών υπηρεσιών, όπως οι γεωργικού σύμβουλοι, και από την κατάρτιση των αγροτών (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α), 2014, σ 11). Ταυτόχρονα αναγκαία είναι η ανάπτυξη εργαλείων και θεσμών για την αξιοποίηση της έρευνας και τεχνολογίας, για την

ενίσχυση συμπράξεων καινοτομίας, clusters, αλλά και η δημιουργία επιχειρησιακών ομάδων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας με στόχο τη μεταφορά καινοτόμων λύσεων στην πρωτογενή παραγωγή, τη βιοοικονομία και την ασφάλεια των τροφίμων. (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 11).

Η στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης του αγροδιατροφικού τομέα ερείδεται αφ' ενός στην πρωτογενή παραγωγή, τα τρόφιμα και τη διατροφή αφ' ετέρου στην αγροβιοτεχνολογία, το περιβάλλον και τις τεχνολογίες εφαρμογής (Νανοτεχνολογία, ΤΠΕ, Φωτονική) (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 66).

Η απασχόληση συνδυάζεται με στρατηγικές διαφοροποίησης της οικονομικής βάσης δίνοντας έμφαση στα τοπικά προϊόντα, την τοπική παράδοση, τον πολυλειτουργικό χαρακτήρα της αγροτικής δραστηριότητας και την πράσινη οικονομία (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 101) και εδράζεται στην εκπαιδευτική αναβάθμιση και κατάρτιση των νέων αγροτών κυρίως και στη δια βίου μάθηση.

Ως εκ τούτου τα Τοπικά Σχέδια Κοινωνικής Ένταξης ως μέρος των Περιφερειακών Στρατηγικών προσανατολίζονται στη δημιουργία θέσεων εργασίας, την αντιμετώπιση της πληθυσμιακής ερήμωσης και την γεωγραφική απομόνωση (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 102). Με το ίδιο πλάνο κινούνται και οι στρατηγικές ΤΑΠΤοΚ με σχεδιαστικές παρεμβάσεις bottom-up (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 105).

Η δε προσαρμοσμένη στην κλιματική αλλαγή γεωργία αιτείται την αξιοποίηση των υπολειμμάτων και υποπροϊόντων βιομηχανικών ειδών, γεωργικών καλλιεργειών, κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και μεταποιητικών προϊόντων, με απώτερο στόχο την αποθήκευση του άνθρακα στο έδαφος (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , σ 87).

Ειδικά η συμβολή του ΕΓΤΑΑ στην ολοκλήρωση εγχειροβελτιωτικών έργων είναι κομβική, αποτελεί δε μέρος των προδιαγραφών που ορίζονται στο άρθρο 46 (Καν. 1305/2013) σχετικά με τις επενδύσεις άρδευσης (Κανονισμός ΕΕ 1305/2013 , 2013 , EL 347/521)

6.5. Αξιολόγηση στρατηγικής

Αποτιμώντας την επίτευξη των εθνικών στόχων της στρατηγικής Ευρώπη 2020 στην Ελλάδα, το 2015 δαπανήθηκαν για Έρευνα και Ανάπτυξη 1,7 εκ. ευρώ, ποσοστό κατά 14,4% υψηλότερο από αυτό του 2014 με συνέπεια την κάλυψη του στόχου κατά 80%. (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης , 2018 , σ.9).

Επίσης το ποσοστό απασχόλησης το 2015 αυξήθηκε κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2014, απέχοντας ωστόσο 14 ποσοστιαίες μονάδες από το στόχο της χώρας (70%) (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.10).

Ο στόχος της κατανάλωσης ενέργειας στον πρωτογενή τομέα διαφαίνεται κυμαινόμενος στους 23,7 Μτοε για το 2015 και για το 2020 στους 24,7 Μτοε (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ. 11), ενώ οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έχουν μειωθεί, επιτυγχάνοντας τους 44,52 MtCO₂ σε σχέση με τους στόχους του 2020 (61,24 MtCO₂) (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.12).

Αισιόδοξα οδεύει και η επίτευξη του στόχου για κάλυψη του 77% των αναγκών από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έχοντας σταθεροποιηθεί στο 15-16% (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ. 12).

Το ποσοστό για τη βελτίωση της έρευνας, ανταγωνιστικότητας και καινοτομίας του αγροτικού τομέα ως το 2016 είναι υψηλότερο για επενδύσεις στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας τροφίμων (27,78%), για την στήριξη των εκμεταλλεύσεων για αναδιαρθρώσεις και εκσυγχρονισμό κινείται στο 13,77%, για επενδυτικά σχέδια από νέους αγρότες βρίσκεται σε χαμηλό ποσοστό (2,12%) και για εκμεταλλεύσεις που στηρίζονται σε συστήματα ποιότητας, αλυσίδες εφοδιασμού και ομάδες παραγωγών βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα (3,48%) (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.16).

Ο προϋπολογισμός του στόχου σχετικά με την αποδοτικότερη χρήση των υδάτων στη γεωργία, τη βελτιωμένη διαχείριση αυτών, όπως και του εδάφους και τη στήριξη της βιοποικιλότητας, έφτανε το 2017 τα 1,006 εκ. ευρώ και από τους δείκτες εκρών διεφάνη η ικανοποιητική επίτευξη των στόχων (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.18).

Ικανοποιητική εκπλήρωση της στοχοθεσίας διαθέτει και ο στόχος που αφορά στο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού που καλύπτεται από στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης, αγγίζοντας το 143,71%, ενώ για τις εργασιακές θέσεις σε έργα LEADER το ποσοστό είναι 0,7% (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.23). Οι δημοσιευμένες προσκλήσεις για το συγκεκριμένο πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης ανήλθαν σε 92,1εκ. ευρώ το 2016 (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2018, σ.22).

7. Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

7.1. Υφιστάμενη Κατάσταση

Αν και η ανάπτυξη της Περιφέρειας πραγματοποιήθηκε με γοργούς ρυθμούς , με το κατά κεφαλήν εισόδημα να αντιστοιχεί το 2009 στο 90% , το 2011 στο 87% και το 2012 στο 82% του μέσου όρου της χώρας , ο πρωτογενής τομέας υποχώρησε τόσο ως προς την παραγωγή , όσο και ως προς την απασχόληση (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 σ. 1 & Περιφέρεια Κρήτης 2013 , σ. 2 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014 ,σ. 6 και Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , σ. 14) . Η οικονομική κρίση επηρέασε όλους τους οικονομικούς τομείς της περιφέρειας με την ανεργία να φτάνει το 15.4% το 2011 και το 23.4% το 2012 (Περιφέρεια Κρήτης, 2013 , σ. 3). Παρόλα αυτά , η εξαγωγική δραστηριότητα προϊόντων του πρωτογενούς τομέα είναι σημαντική (59%) αν και διαθέτουν χαμηλή προστιθέμενη αξία (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 , σ. 2 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014 , σ. 7 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , σ.,25)

Ο αγροτικός τομέας συγκεντρώνοντας το 49% της απασχόλησης δραστηριοποιείται με υψηλό δείκτη ειδίκευσης (9,78) στα θερμοκηπιακά κηπευτικά , κατέχοντας την 9^η θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών και στην μικτή γεωργία την 12^η . (Περιφέρεια Κρήτης, 2013 , σ.3).

Παρά την πτωτική πορεία του πρωτογενούς τομέα η Κρήτη διατηρεί υψηλό μερίδιο αγοράς στο σύνολο της χώρας με 38.5% στο ελαιόλαδο και 30.4% στις ελιές (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , σ. 20).

7.2. Ανάλυση SWOT

7.2.1. Δυνάμεις

Εκκινώντας από τις δυνάμεις του αγροτικού τομέα στην Περιφέρεια Κρήτης, διαπιστώνεται η ενεργοποίηση ενός ισχυρού διεθνούς ερευνητικού ιστού ανάπτυξης , με καταρτισμένο εκπαιδευτικό δυναμικό και περιβάλλον εύφορο για τις νέες τεχνολογίες (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 , σ. 27 & Περιφέρεια Κρήτης , 2013 , σ. 13 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , σ. ,46) . Αντίστοιχες υποδομές στήριξης συναντώνται και στην κοινωνία της πληροφορίας , όπου συγκριτικά με άλλες περιφέρειες υπάρχει ταχύτερη ψηφιακή σύγκλιση και διάχυση των ΤΠΕ ενώ υπάρχουν και ερευνητικά ινστιτούτα με προσανατολισμό στις ΤΠΕ (Περιφέρεια Κρήτης, 2013 , σ. 13 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 , σ. 28 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , σ. 46)

Όσον αφορά στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας καίριας σημασίας είναι η συμβολή των ΜΜΕ στην εξωστρέφεια του πρωτογενούς τομέα και της μεταποίησης, ενώ υφίσταται ήδη η αναγνωσιμότητα των ποιοτικών αγροτικών προϊόντων με την Κρητική διατροφή να αποτελεί πρότυπο μεσογειακής διατροφής και να ταυτίζεται με μια άυλη πολιτισμική κληρονομία (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 7 & Περιφέρεια Κρήτης (α), 2015, σ. 46). Ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας για την εμπορική και την εξαγωγική δραστηριότητα των κρητικών προϊόντων αποτελεί το γεγονός της σύνδεσης του βασικού οδικού με λιμάνια και αεροδρόμια (Περιφέρεια Κρήτης, 2013, σ. 14)

7.2.2. Αδυναμίες

Αν και οι δυνατότητες είναι ικανοποιητικές, εντοπίζονται και αρκετές αδυναμίες που οφείλονται στην μη ικανοποιητική προς το παρόν συνδρομή από κέντρα έντασης γνώσης, ερευνητικούς φορείς και τομείς όπως η βιογενετική, με τη δημιουργία φυτών ανθεκτικών και παραγωγικών και την βελτίωση των εγχώριων φυλών ζώων (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 27 & Περιφέρεια Κρήτης (α), 2015, σ. 46). Αδυναμία προκύπτει από τη μη ικανοποιητική δημιουργία συνεργατικών σχημάτων με αποτέλεσμα να μη δημιουργούνται οικονομίες κλίμακος και να δυσχεραίνεται τόσο η οργάνωση της παραγωγής και η εισαγωγή καινοτομιών, όσο και η προώθηση των προϊόντων στο εξωτερικό. (Περιφέρεια Κρήτης (β), 2014, σ. 11) Επιπρόσθετα το εύρος της επιχειρηματικότητας είναι περιορισμένο, ο τομέας της τυποποίησης των αγροτικών προϊόντων κινείται με βραδείς ρυθμούς, ενώ και ο τομέας του μάρκετινγκ και της προώθησης των προϊόντων είναι χαμηλός (Περιφέρεια Κρήτης, 2013, σ. 13). Στο εμπορικό σκέλος, υφίσταται αδυναμία επέκτασης σε αναδυόμενες αγορές, ενώ και στην εσωτερική αγορά η διείσδυση των τοπικών προϊόντων σε τουριστικές επιχειρήσεις διακατέχεται από δυσκαμνία (Περιφέρεια Κρήτης, 2013, σ. 13 & Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 7). Τέλος σημαντικό πρόσκομμα για την παραγωγικότητα, την επιδίωξη ποιότητας και ανταγωνιστικότητας υφίσταται εξαιτίας του χαμηλού βαθμού ζήτησης τεχνολογιών ΤΠΕ στον αγροτικό τομέα (Περιφέρεια Κρήτης, 2013, σ. 13).

7.2.3. Ευκαιρίες

Στο πλέγμα της ανάλυσης των στρατηγικών ζητημάτων υπόκεινται και οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται για την Περιφέρεια Κρήτης με σημαντικότερη την Ευρωπαϊκή στήριξη που φτάνει τα 41 δις ευρώ, τη συνδρομή του ΕΠ Αγροτικής Ανάπτυξης και την αξιοποίηση των πόρων του ΕΣΠΑ (Περιφέρεια Κρήτης (α), 2014, σ. 51 & Περιφέρεια Κρήτης, 2013, σ. 13). Δυνατότητα σημαντική δίνεται και με την ανάπτυξη διασυνδέσεων μεταξύ πρωτογενούς και του τριτογενούς τομέα της κοινωνίας της πληροφορίας, ενώ ευνοϊκή συγκυρία παρίσταται με την δυνατότητα

προσέλκυσης Νέων Αγροτών , μερικοί εκ των οποίων διαθέτουν υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο ελέω υψηλής ανεργίας (Περιφέρεια Κρήτης , 2013 , σ. 14) . Με δεδομένη την υπάρχουσα εξαγωγική δυναμική και το εξελιγμένο υπόβαθρο σε καλλιεργητικές πρακτικές , όπως οι θερμοκηπιακές , η δυνατότητα του πρωτογενούς τομέα να καταστεί ανταγωνιστικός και να επεκταθεί σε νέες αναδυόμενες αγορές , κάνοντας χρήση της συνεργατικής επιχειρηματικής δράσης είναι μεγάλη (Περιφέρεια Κρήτης , 2013 , σ. 13 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 47) . Η υποστηρικτική κινητοποίηση των ευρωπαϊκών και εθνικών θεσμών συντελεί στην ενσωμάτωση και στην χρήση τεχνολογικών και στην ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υπηρεσιών (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 51) . Σημαντική ευκαιρία παρέχεται απ' τις διατυπωμένες ευρωπαϊκές και εθνικές στρατηγικές που προωθούν την καινοτομία καθώς και υψηλές προσδοκίες και δυνατότητες παρέχονται και από τις τεχνολογίες ΤΠΕ(Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 47) . Παράλληλα η εξασφάλιση μέτρων , όπως η πρόσβαση σε ενισχύσεις και τα χρηματοδοτικά κεφάλαια , μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση των παραγωγικών διαδικασιών , στην παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων , στη διεύρυνση των αγορών και στην ενδυνάμωση της Κρητικής Ταυτότητας μέσω των πιστοποιήσεων και των τυποποιήσεων (branding) (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 51) . Τέλος παρέχεται η ευκαιρία δημιουργίας μιας κουλτούρας καινοτομίας για την αναβάθμιση τόσο των διαδικασιών παραγωγής , όσο και των προϊόντων προς διάθεση (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 51)

.7.2.4. Απειλές

Αρχικά υφίσταται ένα δυσμενές οικονομικό περιβάλλον που πλήττει όλη την χώρα και επηρεάζει και την Περιφέρεια , ενώ και η παρατεταμένη κρίση έχει μειώσει την αγοραστική δύναμη και ζήτηση (Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 13) . Ως εκ τούτου χαμηλό είναι και το επίπεδο επενδύσεων , καθώς μικρή είναι η πρόσβαση σε κεφάλαια (Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 13 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 46) . Επίσης παρατηρείται συρρίκνωση ακόμα και εξαφάνιση παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων , οφειλόμενη σε δυσχερείς καιρικές συνθήκες , μικρή ανθεκτικότητα των φυτών , χαμηλή χρηματοδότηση και εγκατάλειψη του τομέα από τους νέους ανθρώπους. (Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 14). Ακολούθως υπάρχουν σημαντικές ενδοπεριφερειακές διαφοροποιήσεις μεταξύ βορείου και νοτίου τμήματος του νησιού που έχουν αντίκρισμα στην κοινωνική συνοχή και την βιωσιμότητα των

αγροτικών περιοχών (Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 10). Τέλος ως σημαντική απειλή λογίζεται και ο ισχυρός διεθνής ανταγωνισμός που υφίστανται τα παραδοσιακά προϊόντα της Κρήτης. (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 48)

7.3. Θεσμικό πλαίσιο

Συνολικά για την περίοδο 2014-2020 στον αγροδιατροφικό τομέα υπολογίζεται η χορήγηση 58εκ ευρώ που αντιπροσωπεύει το 17.6% του συνολικού προϋπολογισμού με το ΠΑΑ να συνεισφέρει το 9.03% το ΕΠΑΝΕΚ το 4.32% , ο Horizon 2020 το 3.03% και το ΠΕΠ Κρήτης το 1.21% (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 141) .

Το ΕΠ Κρήτης 2014-2020 , εγκρίθηκε το 2014 με την C(2014)10175 εκτελεστική απόφαση και με στήριξη από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ. Ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε στα 434 εκ ευρώ με την ΕΕ να συνδράμει τα 347 εκ ευρώ .(Περιφέρεια Κρήτης (β) , 2016, σ. 3) Το ΕΠ ενεργοποιήθηκε με το άρθρο 19 του Ν.4314/2014 που προβλέπει την κατάρτιση του εγγράφου εξειδίκευσης εφαρμογής για την υλοποίηση των στόχων .(Περιφέρεια Κρήτης (β) , 2016, σ. 3)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύει χρηματοδοτικά τους ΑΠ του ΠΕΠ Κρήτης , και η κατανομή των πόρων διαμορφώνεται σε Εθνικό Επίπεδο (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 42). Έτσι ο άξονας της βιώσιμης ανάπτυξης συγκεντρώνει το 59.4% των πόρων , ο άξονας της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας το 11.9%, ενώ ο άξονας της εκπαίδευσης , κατάρτισης και της κοινωνικής συνοχής το 11% (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ.)

Η προώθηση της ΟΕΕ συντελείται μέσω της εφαρμογής των ΟΧΕ σε περιφερειακές περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων , όπως επενδύσεις που προάγουν την Κρητική διατροφή (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 262 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014, σ. 30) . Ως προκλήσεις της ΟΕΕ τίθενται αφ' ενός η εξισορρόπηση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων , η δυνατότητα προώθησης της ανταγωνιστικότητας και καινοτομίας στη βάση των τοπικών αναγκών , αφ' ετέρου η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και η προστασία των πόρων (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 261) .

Η ενσωμάτωση των ΟΧΕ του ΠΕΠ Κρήτης στο Περιφερειακό πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας εμπερικλείει την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης , βάσει του άρθρου 8 του Κανονισμού της ΕΕ 1303/2013 , όπου από κοινού τα κράτη και η Επιτροπή μεριμνούν για τη διασφάλιση της περιβαλλοντικής προστασίας , της απόδοσης των πόρων , του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας της βιοποικιλότητας . (Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014, σ. 296)

Σύμφωνα με την ΕτΚ (2018, σελ 15750) η ΟΔΤ «ΑΚΟΜΜ Ψηλορείτης ΑΕΕ ΟΤΑ» Αναλαμβάνει αρμοδιότητες για λογαριασμό του ΤΑΠΤοΚ , ενώ η ΟΔΤ «Αναπτυξιακή Ηρακλείου» ορίζεται ως ενδιάμεσος φορέας του Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΕΚΤ, 2018,σ 17758) , όπως και η ΟΔΤΑΑ Αναπτυξιακή Λασιθίου Α.Α.Ε Ο.Τ.Α (ΕΚΤ , 2018, σ 16168) . Στην ίδια λογική λειτουργεί και η υπό ανάθεση ΟΔΤ «Οργανισμός Ανάπτυξης Κρήτης Α.Ε» συνεργαζόμενη με την ΕΥΔ ΕΠ Περιφέρειας , για την εκπόνηση αξιολογήσεων , την κατάρτιση του πλαισίου επιδόσεων (ΕτΚ , 2018, σ. 16978)

Παράλληλα η συγκρότηση του Περιφερειακού Συμβουλίου Καινοτομίας αποτελεί πυλώνα διαβούλευσης και επεξεργασίας της πολιτικής για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό 2014-2020. (Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 22).

7.4. Περιφερειακή στρατηγική

7.4.1. Στοχοθεσία

Η Περιφερειακή Στρατηγική επικεντρώνεται στους δύο βασικούς οικονομικούς πυλώνες της Κρήτης , τον τουρισμό και τον αγροδιατροφικό τομέα , επιχειρώντας την παραγωγική συμπλοκή αυτών με την ταυτόχρονη ανάδειξη του πολιτιστικού χαρακτήρα και την σύναψη δεσμών μεταξύ των κλάδων , την εισαγωγή καινοτομιών και την τεχνολογική αναβάθμιση .

Η στρατηγική που καταρτίστηκε από το ΠΕΠ Κρήτης 2014 -2020 με εργαλείο την «Εξυπνη Εξειδίκευση» (RIS CRETE) έθεσε ως πρώτο θεματικό στόχο την ενίσχυση της έρευνας , την τεχνολογική ανάπτυξη και την επίτευξη καινοτομίας στους

βασικούς κλάδους της τοπικής οικονομίας, με σκοπό την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των παραγόμενων προϊόντων (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 5) .

Ο θεματικός στόχος επιδιώκει την εφαρμογή δράσεων για έξυπνες υπηρεσίες εναρμονισμένες με την Εθνική Στρατηγική Ψηφιακής Ανάπτυξης με προτεραιότητα στον αγροδιατροφικό τομέα σε σύγχρονες πρακτικές ελέγχου , διοίκησης , μάρκετινγκ , logistics αλλά και αυτοματοποιημένες πρακτικές παραγωγής και επεξεργασίας όπως και ο θεματικός στόχος της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του γεωργικού τομέα .(Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 6)

Το ανθρώπινο κεφάλαιο και ιδιαίτερα ο προσανατολισμός στην απασχολησιμότητα , στην αναβάθμιση με δεξιότητες , απασχολεί τον θεματικό στόχο που εστιάζει στην καταπολέμηση της φυγής από τα σχολεία σε αγροτικές περιοχές , στην δια βίου μάθηση και την κατάρτιση των αγροτών μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 15 & Περιφέρεια Κρήτης , 2013, σ. 16) .

Ο στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα διαβαίνει μέσω της περιβαλλοντικής προστασίας και της προώθησης της αποδοτικότητας των πόρων και υλοποιείται με υποστηρικτικά περιφερειακά προγράμματα που υποστηρίζουν την περιβαλλοντική ποικιλομορφία , την πολιτιστική κληρονομιά , μέσω παρεμβάσεων που αφορούν την προστασία και διαχείριση των Κρητικών οικοτόπων και της βιοποικιλότητας εντός του Πλαισίου Δράσεων Προτεραιότητας για το Δίκτυο Natura 2000 με παράλληλο καθορισμό των χρήσεων γης (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 10) .

Πέραν όμως της μέριμνας για το περιβάλλον , η προστασία της ανθρώπινης υγείας τίθεται στο επίκεντρο μέσω τεχνικών ιχνηλάτησης των τροφίμων για τον έλεγχο από χημικούς κινδύνους (Περιφέρεια Κρήτης , 2017, σ. 65). Οι τεχνολογίες που έχουν πεδία εφαρμογής στον Αγροδιατροφικό τομέα , εκκινούν από την παραγωγή λειτουργικών τροφίμων , που προάγουν την ανθρώπινη υγεία , στον έλεγχο και την ενίσχυση του ζητήματος της ασφάλειας αυτών καταλήγοντας στην αειφόρο συσκευασία και διατήρηση τους (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 63) .

Σημαντική είναι και η μετακίνηση από τη γραμμική στη κυκλική οικονομία με εστίαση στην ανανέωση , ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση των προϊόντων ,

στην αξιοποίηση αποβλήτων και στην ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων. (Περιφέρεια Κρήτης , 2017, σ. 68)

Το αναπτυξιακό όραμα που στα πλαίσια του ΕΣΠΑ καλείται «Δυναμική και Βιώσιμη Κρήτη» χαράσσει την στρατηγική θέτοντας ως προτεραιότητα την αλλαγή προσανατολισμού της τοπικής οικονομίας , την έξοδο από την κρίση και την ενσωμάτωση σε πορεία έξυπνης , βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης . Ταυτόχρονα επιτάσσει την αντιμετώπιση των αδυναμιών στην παραγωγική διαδικασία και την ενίσχυση των ισχυρών στοιχείων της περιφερειακής οικονομίας (Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014, σ. 16 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014, σ. 22 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2015, σ. 2 & Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015, σ. 52) .

7.4.2. Υλοποίηση

Η ανασυγκρότηση του αγροδιατροφικού συμπλέγματος προϋποθέτει την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία που μετουσιώνονται σε δημιουργία συστάδων επιχειρήσεων με εξωστρεφή προσανατολισμό και αξιοποίηση της επιστημονικής γνώσης των ερευνητικών φορέων . Η ερευνητική τεχνολογική υποστήριξη δύναται να συντελέσει να καταστεί η περιφέρεια η «Silicon Valley» της βιοποικιλότητας της Μεσογείου και της μεσογειακής διατροφής , με παράλληλη δημιουργία ενός άτλαντα παραδοσιακών συνταγών (Περιφέρεια Κρήτης , (α) , 2015 , σ. 106) . Η σύνδεση της μεσογειακής διατροφής με την κρητική και η διεθνής αναγνωρισιμότητα της τελευταίας ως άυλη πολιτισμική κληρονομιά της ανθρωπότητας , αποτελεί σημαντικό επενδυτικό κεφάλαιο. (Περιφέρεια Κρήτης , (α) , 2015 , σ. 63)

Η στόχευση αυτή αφορά στην αναζήτηση της επίτευξης κουλτούρας της καινοτομίας και δικτύων περιφερειακής εμβέλειας ώστε να τονιστεί η ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού τομέα (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 5 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2014 ,σ. 12 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2015 ,σ. 5) με την συνδρομή των ΤΠΕ και της ψηφιακής σύγκλισης (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 19 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2014 ,σ. 24 & Περιφέρεια Κρήτης ,2013 ,σ. 18)

Σημαντικό εκπαιδευτικό και ερευνητικό ίδρυμα στην Περιφέρεια είναι ο Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός ΔΗΜΗΤΡΑ με διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας και ανάπτυξης τεχνολογίας για την γεωργική και ζωική παραγωγή , την προστασία των καλλιεργειών , την εδαφολογία , τις έγγειες βελτιώσεις , την μεταποίηση και

συντήρηση αγροτικών προϊόντων , καθώς και την αγροτική οικονομία (Περιφέρεια Κρήτης , (α) , 2015 , σ. 33) .

Η «έξυπνη γεωργία» περιλαμβάνει το Πληροφοριακό σύστημα Διοίκησης για τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 55) την Γεωργία ακριβείας ως σύστημα παραγωγής για την βέλτιστη διαχείριση των εισροών ,λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών καλλιεργητικών αναγκών. Επίσης η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών , όπως οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές , τα συστήματα υποστήριξης αποφάσεων , (Decision Support Systems – DSS) , τα παγκόσμια συστήματα γεωεντοπισμού (GPS)και τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών , ειδικοί αισθητήρες και συστήματα ελέγχου εφαρμογής εισροών (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 57) μπορούν να δώσουν πολλαπλά οφέλη που έγκεινται στην αύξηση της παραγωγής και βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων ,στο μειωμένο κόστος παραγωγής , στην προστασία του εδάφους και του νερού , στον περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας , στην ορθή και αποτελεσματική χρήση χημικών λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών , αλλά και στην τεχνολογική εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής με την εφαρμογή της ρομποτικής και τεχνικών τεχνητής νοημοσύνης (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 59) . Ταυτόχρονα η περιβαλλοντική μέριμνα στοιχειοθετείται με τις νέες καλλιεργητικές πρακτικές , την ανάπτυξη ολοκληρωμένων βιολογικών συστημάτων παραγωγής και εκτροφής , με τη διαχείριση των ασθενειών και την ανάπτυξη αυθεντικών στην ξηρασία καλλιεργειών , προσαρμοσμένων στην κλιματική αλλαγή (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 60) .

Στα πλαίσια αυτά η ανταγωνιστική εξαγωγική παραγωγικότητα , η διεύθυνση των προϊόντων σε διεθνείς αγορές , η διαφοροποίηση και ταυτόχρονα η ταυτοποίηση και κατοχύρωση των brand names των τοπικών προϊόντων είναι κομβικά για την υλοποίηση του στόχου (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 7) , (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 49)

Οι περιβαλλοντικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τη στρατηγική , όσον αφορά στη διαχείριση των υδάτων , άπτονται του ελέγχου και της μείωσης της περιεκτικότητας σε νιτρικά και φυτοπροστατευτικά , ενώ η αγρανάπαυση και η αμειψισπορά λογίζονται ως επιβαλλόμενα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα , όπως εξίσου αποτελεσματική είναι και η βιολογική γεωργία (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 28 & Περιφέρεια Κρήτης, 2013 ,σ. 16 & Περιφέρεια Κρήτης ,2017 ,σ. 53) . Οι

Οδηγίες της Ε.Ε για τα ύδατα , την βιοποικιλότητα και τα νιτρικά μπορούν να ενεργοποιηθούν συνεργατικά , ωθώντας σε επενδύσεις χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας , όπως οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες και αξιοποίηση αποβλήτων για παραγωγή ενέργειας , όπως οι μεταποιητικές επιχειρήσεις (ελαιουργεία) (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 31). Στα πλαίσια της βιοποικιλότητας εντάσσονται και δράσεις για την προστασία και διατήρηση εγχώριων κρητικών φυλών , ενώ τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα , δύνανται να αποκαταστήσουν την ενίσχυση της χλωρίδας και πανίδας (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 28)

Επίσης η διασύνδεση Εθνικού και διεθνούς επιπέδου , μέσω της ανάπτυξης βασικών υποδομών , (λιμάνια , αεροδρόμια) και του τοπικού οδικού δικτύου που μπορεί να δώσει ώθηση και να μεγεθύνει την αγροτική εξαγωγική διαδικασία , προωθείται μέσω του θεματικού στόχου των βιώσιμων μεταφορών , γι αυτό στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης επιδιώκονται παρεμβάσεις , όπως η σύνδεση του νότιου τμήματος με το βόρειο , για την εύκολη πρόσβαση σε περιοχές με υψηλή παραγωγική σημασία και την εξαγωγική δυναμική όπως τα νωπά κηπευτικά (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 11 & Περιφέρεια Κρήτης ,2013 ,σ. 9)

Επιπρόσθετα , μπορεί να ενισχυθεί η δημιουργία πολυδιάστατων αγροκτημάτων με δυνατότητα επισκεψιμότητας και μεταποιητικό προσανατολισμό , ώστε να επιτευχθεί η σύνδεση του αγροτικού τομέα με τον τουρισμό (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2015 ,σ. 106).

Εξίσου σημαντική πρωτοβουλία αποτελεί και το «Κρητικό Σύμφωνο Ποιότητας» με σκοπό τη διάδοση της Κρητικής διατροφής και τη μεταφορά της στην εστίαση και στον τουρισμό , όπως επίσης και τα επισκέψιμα οινοποιεία για την προώθηση του κρητικού αμπελώνα και του οικοτουρισμού . (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2015 ,σ. 63)

Στρατηγική πρόταση κατατίθεται και με την προσπάθεια χαρακτηρισμού τριάντα Κρητικών προϊόντων ως Προϊόν Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και ως Προϊόντων Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2015 ,σ. 64)

Το όραμα της Δυναμικής και Βιώσιμης Κρήτης βασίζεται σε επενδύσεις για ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού του αγροδιατροφικού τομέα , στην βιωσιμότητα του με όρους οικονομικούς , κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς , όπου επιδιώκεται η διατηρήσιμη ανάπτυξη και η σύνδεση της πολιτιστικής κληρονομιάς με την Κρητική

διατροφή , ώστε να επιτευχθεί η εξωστρέφεια και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας (Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2014 ,σ. 22 & Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 16). Επίσης ο προσανατολισμός της στρατηγικής τείνει να αναδειξει τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους , αντιμετωπίζοντας τη φτώχεια των απομονωμένων αγροτικών περιοχών (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ. 16 & Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2014 ,σ.22) . Ουσιαστικά πρόκειται για διαχείριση του παραγωγικού αγροτικού ιστού , ώστε να παράγει ανταγωνιστικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης και διατροφικής αξίας (Περιφέρεια Κρήτης ,2017 , σ.4).

7.5. Αξιολόγηση στρατηγικής

Το ΠΕΠ Κρήτης έχει την ικανότητα να επιτύχει τους στόχους της Στρατηγικής 2020 , σε ποιοτικό επίπεδο αν και περιορισμένα σε ποσοστό λόγω του μικρού μεγέθους της περιφερειακής οικονομίας , όπως επίσης ανταποκρίνεται στις περιφερειακές ανάγκες και εμφανίζεται η συνοχή του με τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές (Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014 ,σ.7).

Ο ποσοτικός περιορισμός έγκεινται στο γεγονός του μικρού ΑΕΠ της , που αντιστοιχεί στο 5% της χωρίς και στο 0.08% της ΕΕ , ενώ ο στόχος για επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη έχει μικρή απόσταση από τον εθνικό στόχο (από 1.04% σε 1,2%) (Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014 ,σ.143) .

Επίσης παραμένει χαμηλό το επίπεδο τυποποίησης και μεταποίησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων (Περιφέρεια Κρήτης ,2013 ,σ.6) με αποτέλεσμα την βαρύνουσα σημασία που έχει η ενίσχυση της έρευνας στον αγροδιατροφικό τομέα και η σύνδεσή του με την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων (Περιφέρεια Κρήτης ,2013 ,σ.7) .

Έτσι υφίστανται 10 ερευνητικές δράσεις και 5 συνεργασίες επιχειρήσεων με ερευνητικά πανεπιστήμια , ενώ υφίστανται και 2 καινοτόμες δράσεις αγροτικών συνεταιρισμών (Περιφέρεια Κρήτης ,2013 ,σ.7) .

Συνάμα μεγάλη προσπάθεια πρέπει να καταβληθεί για την κάλυψη του στόχου , όσον αφορά στο ποσοστό απασχόλησης που έγκειται στην απόσταση των 12.3 ποσοστιαίων μονάδων έναντι 14,7% της χώρας (Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014 ,σ.143) .

Ο στόχος της περιφέρειας για αύξηση των εφαρμογών ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις στα πλαίσια της στρατηγικής «Εξυπνης Εξειδίκευσης» λαμβάνει το 0.92% (ήτοι 4 εκ ευρώ της συνολικής χρηματοδότησης ΠΕΠ για την κάλυψη των απαιτήσεων του αγροδιατροφικού τομέα , που δεν μπορεί να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. (Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014 ,σ.139). Η Κρήτη υπολείπεται μεν κατά 0.16% του Εθνικού Στόχου σχετικά με τον δείκτη δαπάνης για έρευνα και ανάπτυξη , εντούτοις με την εφαρμογή της έξυπνης εξειδίκευσης μπορεί να φτάσει στο 1.35% του ΑΕΠ. (Περιφέρεια Κρήτης (α) ,2014 ,σ.4)

Παράλληλα σε χαμηλό βαθμό βρίσκεται η αξιοποίηση των ψηφιακών εφαρμογών του αγροδιατροφικού τομέα , αν και από το ΠΕΠ Κρήτης επιδιώκονται σύγχρονες πρακτικές ελέγχου διοίκησης , μάρκετινγκ , logistics (Περιφέρεια Κρήτης (γ) ,2014 ,σ.12).

Η στρατηγική πάντως διαπνέεται από διαφάνεια και σαφήνεια , διαθέτει καθαρές αναφορές και συνδέσεις με την στρατηγική της ΕΕ, είναι εφικτή και ενσωματώνει τους στόχους , αναδεικνύοντας τις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης με έμφαση στην χωρική προσέγγιση των παρεμβάσεων (Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014 ,σ.8) .

8. Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

8.1. Υφιστάμενη κατάσταση

Η περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει μια ιδιαίτερη γεωμορφολογία οφειλόμενη στα φυσικά εμπόδια και την ασυνέχεια του χώρου (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2014 ,σ.292) , και διέπεται από έναν αναπτυξιακό δυισμό , ο οποίος έγκειται αφ' ενός στις διαφοροποιήσεις των περιφερειακών ενοτήτων και αφ' ετέρου στην παραγωγική διάρθρωση μεταξύ ορεινών , ημιορεινών και αστικών κέντρων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2015 ,σ.41).

Βάσει των στατιστικών της ΕΛΣΤΑΤ , η ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα το 2011 ανήλθε σε 560 εκ ευρώ , που αντιστοιχεί 9.1% της ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα της χώρας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.102 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (δ)

,2015 ,σ.19 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ.19, 24 & Περιφέρεια Πελοποννήσου ,σ.12) . Σε ότι αφορά στην Ακαθάριστη αξία της γεωργικής παραγωγής αγαθών το 2011 ανήλθε σε 914.7 εκ ευρώ , ενώ το 2008 δραστηριοποιούνταν 1462 επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα με κύκλο εργασιών 198.4 εκ ευρώ που αντιστοιχεί στο 6.1% του συνολικού κύκλου της χώρας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.103 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014 ,σ.25).

Πολύ ικανοποιητική ωστόσο είναι και η επίδοση της περιφέρειας στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ καταλαμβάνοντας την πέμπτη θέση στη χώρα για το 2012 , παράγοντας το 4.2 % του ΑΕΠ της . (Περιφέρεια Πελοποννήσου (δ) ,2015 ,σ.18) . Ο πρωτογενής τομέας συμβάλλει κατά 7% στο ΑΕΠ της περιφέρειας (2011) (Περιφέρεια Πελοποννήσου (δ) ,2015 ,σ.21) , ενώ το 2015 διακρίνεται ένα υψηλό ποσοστό απασχολούμενων στον τομέα (32%) (Κωνσταντίνος Κοκκινοπολίτης , (2015) , σ.11).

Σημαντική είναι και η εξαγωγική δραστηριότητα του αγροδιατροφικού τομέα με ποσοστό 46%(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.136) , ενώ σημαντικό ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της χώρας (5-10%) παρουσιάζουν προϊόντα όπως τα κρέατα , τα ποτά , παρασκευάσματα λαχανικών και χυμοί (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.138) .

Η Πελοπόννησος εμφανίζει χαμηλά ποσοστά χρήσης Η/Υ και διαδικτύου (2011) , ενώ και το ποσοστό των επιχειρήσεων που διέθεσαν κεφάλαια για ΤΠΕ ήταν 23.8% , μένοντας στην τελευταία θέση μεταξύ των περιφερειών. (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.147)

Χαμηλό παραμένει και το επενδυτικό κεφάλαιο που αντιπροσωπεύει το 5.7% της χώρας .(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ.26) .

Για το έτος 2010 , μόλις το 2.5% των εκμεταλλεύσεων ήταν πιστοποιημένες βιολογικές , το οποίο είναι μεγαλύτερο του Εθνικού μέσου όρου (2.1%) με την καλλιέργεια της ελιάς να κατέχει το σημαντικότερο ποσοστό που αντιστοιχεί σε 21% των συνολικών εκμεταλλεύσεων της χώρας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.106) (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ.28) .

8.2. Ανάλυση SWOT

8.2.1. Δυνάμεις

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει μια εγγύτητα στην Αττική , έχοντας ολοκληρωμένες βασικές υποδομές , ενώ παράγει υψηλής ποιότητας πιστοποιημένα αγροτικά προϊόντα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10) . Ταυτόχρονα σημαντικά βήματα έχουν γίνει για την ανάπτυξη της βιολογικής καλλιέργειας και η εξωστρεφής δραστηριότητα δεικνύει σημαντική πρόοδο (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10) . Σημαντική είναι η αναγνωσιμότητα των προϊόντων ονομασίας προέλευσης ΠΟΠ(φέτα , λάδι , οίνος).

8.2.2. Αδυναμίες

Κύρια αδυναμία που πλήττει τον αγροτικό τομέα είναι η γήρανση του πληθυσμού όπως και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο , η χαμηλή διάχυση των ΤΠΕ και η απουσία ευζωνικών υποδομών ψηφιακών υπηρεσιών , στοιχεία ανασταλτικά της επίτευξης προόδου σε έρευνα και τεχνολογία. (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ. 6 ,10 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ.89)

Αδυναμία θεωρείται και η απουσία θεσμοθετημένων και αντιπροσωπευτικών φορέων , όπως και συνεργατικής κουλτούρας , και ο διαφορετικός βαθμός οργάνωσης και δυναμισμού (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.43 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ. 100),ενώ το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων δεν δημιουργεί εύφορο έδαφος για οικονομίες κλίμακας και το κόστος πρώτων υλών είναι υψηλό , με αποτέλεσμα να εμφανίζονται δυσκολίες στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση, σε έρευνα και τεχνολογία και διαφήμιση . (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.31) . Επιπλέον η εποχικότητα , και η έλλειψη δικτύωσης παραγωγών – μεταποιητών με στόχευση σε εξαγωγικό προσανατολισμό επηρεάζουν δυσμενώς την ανταγωνιστικότητα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.153).

Ιδιαίτερα χαμηλός είναι ο ρυθμός και το εύρος υλοποίησης των έργων ανάπτυξης ευρυζωνικών δικτύων και τα έργα που αφορούν την κοινωνία της πληροφορίας και ψηφιακές υπηρεσίες και την πρόσβαση σε ΤΠΕ (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015

,σ.6 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ. 89) . Επίσης μικρός είναι και ο αριθμός των επιχειρήσεων ΤΠΕ (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.6).

8.2.3. Ευκαιρίες

Η ΚΑΠ αρχικά , η στρατηγική Ευρώπη 2020 και η στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης αποτελούν σημαντικές ευκαιρίες για αναδόμηση του αγροδιατροφικού τομέα . Ακολούθως η δημιουργία νέων διατροφικών προτύπων και η διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων στο εξωτερικό , συνιστούν κατευθύνσεις και δημιουργούν αναπτυξιακές και ανταγωνιστικές προοπτικές (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10)

Διευρυμένες παρουσιάζονται οι δυνατότητες με τη χρήση ανοικτών δεδομένων cloud , κυρίως στον πρωτογενή τομέα για τη βελτίωση του ελέγχου της ποιότητας , για την εμπορία , τη σήμανση την ιχνηλάτηση και την ανάπτυξη συστημάτων πιστοποίησης , αλλά και την σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.7) ,(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2014 ,σ.90).

8.2.4. Απειλές

Δυσχερής είναι η επίτευξη διαρθρωτικών μεταβολών στον αγροτικό τομέα , ενώ δυσεπίλυτο πρόβλημα φαντάζει και η δημογραφική αποδυνάμωση (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10) . Επίσης επικρατεί ισχυρός ανταγωνισμός από τις αναπτυσσόμενες χώρες στην παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και παρατηρείται έλλειψη διάθεσης συνεργατικών δικτύων μεταξύ τομέων και κλάδων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10) . Τέλος το δυσχερές οικονομικό περιβάλλον αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.10).

8.3. Θεσμικό πλαίσιο

Η Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2020 που συμφωνήθηκε το 2011 , διασφαλίζει αφ ενός την εφαρμογή της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 μέσω της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου , της εξασφάλισης της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών , και της βελτιωμένης εδαφικής σύνδεσης για τις επιχειρήσεις

(Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2015 ,σ.19) . Ο εκπεφρασμένος στόχος της εδαφικής , της οικονομικής και της κοινωνικής συνοχής στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (2008/C115/01) , όπως διαμορφώνεται μέσω της περιφερειακής ενίσχυσης , της ενδυνάμωσης της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας καθώς και της πολυκεντρικής οργάνωσης , διατρέχει τους στρατηγικούς προσανατολισμούς για τη χωρική ανάπτυξη της περιόδου 2014-2020 (Περιφέρεια Πελοποννήσου ,2018 ,σ.4). Κεντρικοί άξονες αυτής είναι τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης με εστίαση στην επίτευξη της απασχόλησης , της κοινωνικής συνοχής και της διατήρησης των πόρων, πάντα σε συνδυασμό με τις προσεγγίσεις της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) (Περιφέρεια Πελοποννήσου ,2018 ,σ.5).

Ειδικά για την Περιφέρεια Πελοποννήσου καθορίζεται το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης , επιδιώκοντας την μεγέθυνση της ελκυστικότητας του αγροτικού χώρου , την σύνδεση παραγωγικών δραστηριοτήτων με τον τουρισμό , την βελτίωση των παραγωγικών υποδομών και την δραστηριοποίηση των νέων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2015 ,σ.21) . Επίσης σημαντική είναι η επιδίωξη της διατήρησης των οικοσυστημάτων , και η αειφόρος διαχείριση των υδάτινων και εδαφικών πόρων με σωστή χρήση χημικών και αρδευτικών συστημάτων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2015 ,σ.21) .Απόρροια των Σχεδίων ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) του Ν 2742/99 (άρθρο 12) , είναι και η προστασία της γεωργικής γης , η προώθηση φραγμάτων και αρδευτικών έργων , η ενίσχυση της κτηνοτροφίας και του αγροδιατροφικού τομέα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) ,2015 ,σ. 36) .

Η Περιφερειακή Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Πελοποννήσου διακρίνεται στο Επιτελικό και στο Εκτελεστικό επίπεδο , με το μεν πρώτο να συμπεριλαμβάνει το Περιφερειακό Συμβούλιο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (ΠΣΚΕ) με γνωμοδοτικό και επιτελικό χαρακτήρα παρακολούθησης και εφαρμογής των δράσεων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.12) , ενώ στο δεύτερο φορέας εφαρμογής καθίσταται ως Κέντρο Μεταφοράς Τεχνολογίας και Καινοτομίας Πελοποννήσου με εκτελεστικό χαρακτήρα , όσον αφορά στις εισηγήσεις του ΠΣΚΕ (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.13) . Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα με την δραστηριοποίηση Αγροτικών Συνεταιρισμών και Ομάδων Παραγωγών.(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) ,2015 ,σ.43)

Η αντιμετώπιση των χωρικών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων πραγματοποιείται από το ΠΕΠ Πελοποννήσου μέσω των προγραμμάτων ΟΧΕ , Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ) , και ΤΑΠΤοΚ τα οποία αξιοποιούν και τα δύο ταμεία που συγχρηματοδοτούν το ΠΕΠ. Η θεσμική πλαισίωση των ΟΧΕ πραγματοποιείται από το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) - ΕΣΠΑ 2014/2020 , το ΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ , την εγκύκλιο Σχεδιασμού Υλοποίησης και Παρακολούθησης υπ αριθμ 81168/ΕΥΣΣΑ 1796/30.07.2015 και τις Οδηγίες αρ. πρωτ 40134/ΕΥΘΥ/373/12.04.2016)(Περιφέρεια Πελοποννήσου ,2018 ,σ.24) . Το ΣΕΣ έχει σκοπό την αξιοποίηση των δυνατοτήτων και αντιμετώπιση των προκλήσεων σε διαπεριφερειακή κλίμακα , την επίτευξη της αποδοτικότητας των πόρων σε υποπεριφερειακές περιοχές με πρωτοβουλίες της Περιφέρειας , σε Δια-περιφερειακές με ομογενή χαρακτηριστικά και σε περιοχές τομεακών δράσεων που υπόκεινται σε κεντρικό σχεδιασμό (Περιφέρεια Πελοποννήσου ,2018 ,σ.25) . Η χρηματοδότηση των ΟΧΕ γίνεται από πόρους των ΠΕΠ και ανέρχεται σε 12 εκ ευρώ από δημόσιες δαπάνες και 9.7 εκ ευρώ από τη στήριξη της ΕΕ(Περιφέρεια Πελοποννήσου ,2018 ,σ.25) .

Με απόφαση της Επιτροπής (18.04.2014) εγκρίθηκε το πρόγραμμα ΕΠ Πελοπόννησος με στήριξη των ταμείων ΕΤΠΑ και ΕΚΤ για την επίτευξη των στόχων των επενδύσεων στην ανταγωνιστικότητα , στην ανάπτυξη και την απασχόληση , με αναφορά στην ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη , την εφαρμοστέα αιρεσιμότητα και τον έλεγχο εκπλήρωσης αυτής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (γ) ,2014 ,σ. 5) . Η θεσμοθέτηση των ΕΥΔ ΠΕΠ ορίζονται με βάση το άρθρο 13 παρ 1 του Ν4314/2014 ως ενδιαμέσοι φορείς Διαχείρισης των περιβαλλοντικών υποδομών και της αειφόρου ανάπτυξης (Υπουργείο Οικονομίας , Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού , 2015, σελ 2) .Στο ΠΕΠ Πελοποννήσου 2014-2020 κατανέμονται 160.8 εκ ευρώ Ευρωπαϊκής συνδρομής ΕΤΠΑ και 55.5 εκ ευρώ συνδρομής ΕΚΤ (Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2014, σ. 37) υποβοηθούμενο από το ΤΣ το ΕΓΤΑΑ και Εθνικούς Πόρους (Περιφέρεια Πελοποννήσου (β) , 2014, σ. 2) . Στον αγροτικό τομέα οι δράσεις αναλαμβάνονται από το ΕΓΤΑΑ στα πλαίσια του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος του Υπουργείου Γεωργίας , ενώ στην Περιφέρεια έχει εκχωρηθεί ένα μέρος των κονδυλίων και των αρμοδιοτήτων διαχείρισης δράσεων του τομεακού προγράμματος , ώστε να εξασφαλισθεί η συμπληρωματικότητα και συνέργεια των δράσεων του ΠΕΠ Πελοποννήσου με τις δράσεις άλλων

προγραμμάτων που ταυτίζονται με τις Εθνικές και Κοινοτικές Πολιτικές. (Περιφέρεια Πελοποννήσου (β) , 2014, σ. 25). Συνεπάγεται ότι το ΠΕΠ της Πελοποννήσου έχει υψηλό βαθμό συνοχής με το Κοινό Στρατηγικό Πλαίσιο και λειτουργεί πολυεπίπεδα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (β) , 2014, σ. 27) .

Η έγκριση της στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στοχεύει στην ανάδειξη της Πελοποννήσου σε πρότυπο αειφορίας και κοινωνικής συνοχής με αξιοποίηση της τεχνολογίας και του ανθρωπίνου δυναμικού μέσω της αναβάθμισης των ερευνητικών υποδομών και την αξιοποίηση των ΤΠΕ , την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικής εξωστρέφειας , την προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων καθώς και την άρση των ενδοπεριφερειακών κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων (Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής , 2017 , σ.,4).

8.4. Περιφερειακή στρατηγική

8.4.1. Στοχοθεσία

Το όραμα της περιφέρειας Πελοποννήσου είναι να καταστεί η περιοχή πρότυπο αειφόρου ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής με συντελεστές την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και του τεχνολογικού κεφαλαίου (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 21) . Παράλληλα με το όραμα και ο στρατηγικός στόχος που επιδιώκει την καινοτόμο , αειφόρο (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 98) , εξωστρεφή και αυτοτροφοδοτούμενη ανάπτυξη , συντελείται μέσω του εκσυγχρονισμού του πρωτογενούς τομέα , την επιδίωξη της καινοτομίας , τη βελτίωση της παραγωγικότητας , την αύξηση της προστιθέμενης αξίας , τη δημιουργία ισχυρών διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων αλυσίδας αξίας , την διασφάλιση του φυσικού περιβάλλοντος και την προστασία του ανθρώπινου δυναμικού .(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 21)

Στον αγροδιατροφικό τομέα η στρατηγική είναι η μετατροπή των αδυναμιών σε ισχυρά πλεονεκτήματα , τα οποία επιτυγχάνονται ακολουθώντας μια στρατηγική διαφοροποίησης της ποιότητας και των περιφερειακών χαρακτηριστικών , η εισχώρηση σε εξειδικευμένες αγορές υψηλών τιμών και προδιαγραφών και η σύνδεση των προϊόντων με τον πολιτισμό και την ιστορία (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 124) . Η καινοτόμος στρατηγική έγκειται στην επίτευξη

της βελτίωσης της ανταγωνιστικής θέσης των προϊόντων και στη σύνδεση της διατροφής με τον υγιεινό τρόπο ζωής .(Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 125)

Σχετικά με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας , της εξωστρέφειας και της καινοτομίας η στόχευση αφορά στην δημιουργία , στην ενίσχυση , στην αναβάθμιση των ερευνητικών υποδομών , και στην ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού μηχανισμού για ίδρυση καινοτόμων επιχειρήσεων με απώτερο σκοπό την προώθηση της έρευνας για αποτελεσματικότερη παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 152) .

Ένα ισχυρό αναπτυξιακό εργαλείο , μπορεί να αποβεί η συσπείρωση επιχειρηματιών απ' όπου το όφελος θα λειτουργήσει διττά , από τη μία σε επίπεδο προορισμού με την ανάδειξη τοπικής οικονομίας μέσω της προβολής των προϊόντων και της τοποθέτησης τους στον οικονομικό χάρτη και στην γνώση του καταναλωτικού κοινού (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 115) , από την άλλη σε επιχειρηματικό επίπεδο με την διεύρυνση των αγορών (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 166).

Επίσης η υφαλμύρωση των υπόγειων υδροφορέων , οι υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 105) , και οι περιβαλλοντικές οχλήσεις από τα προϊόντα της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων καθιστούν την ανάγκη να μειωθεί η περιβαλλοντική ρύπανση και να επέλθει η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 31 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 105) .

Τέλος δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί ο καίριος ρόλος του ανθρώπινου δυναμικού , που έχει ανάγκη κατάρτισης , εκπαίδευσης παραδοσιακών και σύγχρονων καλλιεργητικών τεχνικών , εκμάθηση σχετικά με την διαχείριση των φυσικών πόρων και την εφαρμογή φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών , αλλά και η υποστήριξη της νεανικής επιχειρηματικότητας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 155) .

8.4.2. Υλοποίηση

Οι προτεραιότητες της περιφερειακής στρατηγικής έγκεινται στην παραγωγή νέων προϊόντων , την πιστοποίηση ποιότητας , την εξωστρέφεια , την χρήση των ΤΠΕ , και την ανάδειξη της Πελοποννησιακής γαστρονομίας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 55) . Οι προκύπτουσες δράσεις αφορούν , στην ενίσχυση του Τοπικού Συστήματος Ποιότητας , στην προβολή αλλά και στην επικέντρωση στην έρευνα , στην κατάρτιση και στις τοπικές διασυνεργασίες (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 55).

Τα προγράμματα ΤΑΠΤοΚ βασίζονται και σε μια μέθοδο σχεδιασμού και υλοποίησης τοπικών αναπτυξιακών στρατηγικών , τα LEADER ,με την περιφέρεια Πελοποννήσου να εκπονεί 3 τοπικά προγράμματα για το σύνολο του αγροτικού χώρου της περιοχής (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2018, σ. 15).

Ειδικά ο αγροτικός τομέας με την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του προσωπικού , την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών , την δημιουργία clusters την προβολή της ταυτότητας Πελοποννήσου στον αγροδιατροφικό τομέα και την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων , δύναται να βελτιώσει την υφιστάμενη κατάστασή του . Παράλληλα με αυτά ο εξαγωγικός προσανατολισμός , η μεταφορά γνώσης , οι διατομεακές δικτυώσεις και η ανάπτυξη επιχειρηματικής κουλτούρας μπορούν να δράσουν καταλυτικά σε αυτό το σκοπό (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 28 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2014, σ. 8). Επιπρόσθετα η δημιουργία κάθετων και οριζοντίων παραγωγικών δικτύων με συμπερίληψη στοιχείων καινοτομίας και την συμμετοχή ερευνητικών κέντρων καθώς και ο προσανατολισμός στις ιδιαίτερες καταναλωτικές ανάγκες συμβάλλουν δραστικά στην αναπτυξιακή προοπτική του τομέα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 109 & Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 154). Επίσης η αύξηση της ποιότητας και η πιστοποίηση των προϊόντων δύναται να συμβάλλει στην ανάπτυξη συμφώνων συνεργασίας ανάμεσα σε ξενοδοχεία , εστιατόρια , παραγωγούς και την Περιφέρεια (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 155).

Η τεχνογνωσία μπορεί να βοηθήσει στην παραγωγή ποιοτικών και αναγνωρίσιμων τροφίμων , στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και στην διεθνοποίηση του τοπικού αγροδιατροφικού τομέα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 125) . Οι

καινοτόμες δράσεις αποβλέπουν αρχικά στην πιστοποίηση της προέλευσης των προϊόντων , όπως πχ το ελαιόλαδο , και στην επίτευξη συνεργασιών λόγω υψηλού ανταγωνισμού . Επιπλέον αποσκοπούν στην βελτίωση του πολλαπλασιαστικού υλικού , στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ποιότητας του φυτικού κεφαλαίου , όπως οι τοπικές ποικιλίες κρασιού , αλλά και του ζωικού κεφαλαίου με την παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων όπως η φέτα (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 127). Στον αγροτικό τομέα επίσης η τεχνολογική καινοτομία αφορά στην υιοθέτηση των ΤΠΕ , στη Γεωργίας Ακριβείας , στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών στις θερμοκηπιακές καλλιέργειες (υδροπονία , αεροπονία) στην οργάνωση για εμπορία και προώθηση επωνύμων αγροτικών προϊόντων (ελαιόλαδο , τυροκομικά προϊόντα) , στην σωστή διαχείριση των βοσκοτόπων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 30) και στην αξιοποίηση των παραπροϊόντων των ελαιοτριβείων και τυροκομείων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 158). Επίσης τα ληφθέντα μέτρα , όπως η εισαγωγή συστημάτων τηλεμετρίας στη χρήση αρδευτικού νερού και η δημιουργία οργανωμένων χώρων για εγκατάσταση κτηνοτροφικών μονάδων , μπορούν να στοιχειοθετήσουν σημαντικά μέτρα με θετικό πρόσημο τόσο για την περιβαλλοντική προστασία , όσο και για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και την εξοικονόμηση πόρων και κόστους (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 31) (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 105). Καίριες κινήσεις για την επίτευξη των στόχων είναι και η προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας , η τήρηση των προτύπων και η εντατικοποίηση των ελέγχων , (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 33) . Η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα μπορεί να συνδράμει στην προσπάθεια ενίσχυσης των επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία με την δραστηριοποίηση των Αγροτικών συνεταιρισμών και των Ομάδων Παραγωγών , καθώς παρέχονται ιδιαίτερα κίνητρα για τις τελευταίες από τον Κανονισμό της ΕΕ 1305/2013 της περιόδου 2014-2020 (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 44). Όσον αφορά στην πιστοποίηση των χαρακτηριστικών προϊόντων η καινοτομία έγκειται στην ενεργοποίηση της βιοτεχνολογίας και της γονιδιοματικής για παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων και της τεχνολογίας τροφίμων για συσκευασία , συντήρηση και διακίνηση των τροφίμων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 127) .

Αξιωματημόνευτες δράσεις στην Περιφέρεια έχουν αναληφθεί από την Ένωση Οινοπαραγωγών Πελοποννήσου με εξωστρεφή χαρακτήρα για την διάσωση και

ανάδειξη τοπικών ποικιλιών (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 46) . Αντίστροφα ο κλάδος της Ελαιοπαραγωγής οφείλει να απαλλαγεί από την εξαγωγική εξάρτηση από την Ιταλία και την Ισπανία με την πώληση ατυποποίητου προϊόντος και στην επίτευξη καθετοποιημένης παραγωγής , επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στη διαμόρφωση οργανωμένης αγοράς με ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων , την δημιουργία ενός γευσιγνωστικού χάρτη , την αξιολόγηση των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών και την δημιουργία ομάδας εφαρμοσμένης έρευνας (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 48).

Ένας νέος συλλογικός φορέας που έχει δημιουργήσει η Περιφέρεια η «Αγροδιατροφική Σύμπραξη Πελοποννήσου» μπορεί να υλοποιήσει δράσεις προώθησης των αγροτικών προϊόντων και του γαστρονομικού τουρισμού , πιστοποίησης αυτών και σύζευξης του αγροτικού τομέα με τον τουρισμό (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, σ. 44).

Η σύνδεση του brand name «Μυθική Πελοπόννησος» που περιλαμβάνει τα αγροτικά προϊόντα της Περιφέρειας με τον τουρισμό και τον πολιτισμό αποτελεί στόχο προς επίτευξη που συνδυάζει τον τοπικό χαρακτήρα των δύο Τομέων (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 102).

Σημαντική ιδιωτική πρωτοβουλία της περιφέρειας είναι η αναγνώριση των παραγωγικών φορέων με την ονομασία «καλάθι προϊόντων Περιφέρειας Πελοποννήσου» με χαρακτηριστικά προϊόντα της περιοχής που καλλιεργούνται παραδοσιακά και τονίζουν την ταυτότητα της περιοχής (Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, σ. 97) .

8.5. Αξιολόγηση στρατηγικής

Η αξιολόγηση της υλοποίησης του προγράμματος , σύμφωνα με το αρ 50 παρ 4 και αρ.111 παρ 4 του Κανονισμού της ΕΕ 1303/2013 , διέρχεται πολλών σταδίων . (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 228). Ο άξονας προτεραιότητας της καινοτομίας , επιχειρηματικότητας με χρηματοδότηση από το ΕΤΠΑ και αντιπροσωπεύοντας το 20.4% του ταμείου δεν παρουσίασε τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα μέχρι το 2016 , καθώς είχε απορροφηθεί μόνο το 5,18% του

προϋπολογισμού του , δεν είχαν δημοσιευτεί προσκλήσεις προς δικαιούχους με αποτέλεσμα να παραμείνει ανενεργός (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 228) . Πολλοί παράγοντες συντέλεσαν σε αυτό , όπως η έλλειψη συντονισμού μεταξύ Εθνικής Στρατηγικής Εξειδίκευσης και Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3), η κωλυσιεργία δημιουργίας θεσμικών και τεχνικών εργαλείων παρακολούθησης , η μη αποτελεσματική αντιμετώπιση των κανόνων κρατικής ενίσχυσης , η έλλειψη ισχυρών τεχνικών μέσων και εργαλείων υποδοχής και αξιολόγησης των προτάσεων χρηματοδότησης , και η μη επιλογή του κατάλληλου φορέα Διαχείρισης των Ενισχύσεων (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 229) . Εντούτοις η Περιφέρεια ολοκλήρωσε επιτυχώς της προπαρασκευαστικές ενέργειες , προετοίμασε τη διαδικασία δημιουργίας υποστηρικτικού μηχανισμού έρευνας και ολοκλήρωσε τη διαβούλευση με αρμόδιους φορείς (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 229)

Η κοινωνική ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ , στα πλαίσια του τέταρτου άξονα , δεσμεύοντας το 36.45% του προϋπολογισμού του , παρουσιάζει έως το 2016 εξαιρετικές επιδόσεις σε όλα τα στάδια εφαρμογής (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 234)

Ο άξονας της περιβαλλοντικής προστασίας που συγχρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ με 29.92% επί του συνολικού προϋπολογισμού δεικνύει θετικό πρόσημο μέχρι το 2016 , όσον αφορά στην υλοποίηση των δύο κατηγοριών Χωρικής Ανάπτυξης (BAA και ΤΑΠΤοΚ) (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 233). Στα πλαίσια της αιεφόρου ανάπτυξης , το ΕΠ Πελοποννήσος 2014-2020 έχει καταγράψει ικανοποιητική ευθυγράμμιση με τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» με την ανάθεση στην Στρατηγική Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) της υλοποίησης του εμπλουτισμού του προγράμματος και την διενέργεια επανορθωτικών δράσεων (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 236) . Ο άξονας της περιβαλλοντικής προστασίας και της φιλικής προς το περιβάλλον οικονομίας με προϋπολογισμό 58.13 εκ ευρώ κινείται με δράσεις έργων ενεργειακής απόδοσης , προστασίας εδαφών και επεξεργασίας λυμάτων (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 237) που όμως βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα , παρ' όλη και την επιπρόσθετη χορήγηση 47.18 εκ ευρώ από τον προϋπολογισμό του ΕΠ για δράσεις Στρατηγικών Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης (Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, σ. 237). Τελικά η συμβατότητα του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας με την

εθνική και κοινοτική πολιτική , όσον αφορά στο περιβάλλον , είναι υψηλή , η δε συνάφεια προκύπτει και από τον χωροταξικό σχεδιασμό και την διασπορά των πόρων , ενώ η επιθυμητέα αειφορία συμπεριλαμβάνει όλες τις προϋποθέσεις προς επίτευξη (Περιφέρεια Πελοποννήσου (β), 2014, σ. 59).

9. Συμπεράσματα

Ως κεντρικό ερώτημα της εργασίας τέθηκε ο βαθμός ανταπόκρισης , αποδοχής και υιοθέτησης της στρατηγικής της βιώσιμης ανάπτυξης , όπως αυτή οριοθετήθηκε από τα ΗΕ και ενσωματώθηκε στη στρατηγική Ευρώπη 2020, από την ελληνική αγροτική πολιτική με ειδική εστίαση στις περιφέρειες Κρήτης και Πελοποννήσου. Αν και πλήρη στοιχεία σχετικά με την πλήρη υλοποίηση των στρατηγικών , δεν μπορούν να παραχθούν εξαιτίας της ανολοκλήρωτης στρατηγικής περιόδου που τερματίζει το 2020 , εντούτοις ψήγματα μπορούν να εξαχθούν από τις εκθέσεις προόδου και τις εκ των προτέρων αξιολογήσεις. Εκ των εξαχθέντων αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας , που έχουν συμπεριληφθεί στην αξιολόγηση εκάστης περιφέρειας , καθίσταται σαφές ότι υφίσταται ακριβής διατύπωση σαφής και ρεαλιστική των στρατηγικών των περιφερειών , εμπερικλείοντας όλες τις πιθανές διόδους επίτευξης των στόχων , βασισμένες στις τοπικές ιδιαιτερότητες και στα συγκριτικά πλεονεκτήματα , ώστε αυτά να μετουσιωθούν στα ισχυρά σημεία , από όπου θα εκπορεύεται η στρατηγική με παράλληλη ενίσχυση και κάλυψη των αδυναμιών , ώστε και αυτές να αποτελέσουν δυνατά στοιχεία που θα οδηγήσουν σε αναπτυξιακή τροχιά με ανταγωνιστικό και καινοτόμο υπόβαθρο, αναβαθμίζοντας έτσι πλήρως ποιοτικά την ελληνική γεωργία. Διαγιγνώσκεται μια συμπλοκή της ευρωπαϊκής στρατηγικής με τη βιώσιμη ανάπτυξη και περαιτέρω με την αγροτική πολιτική, ενώ όσον αφορά τους στόχους και τη στρατηγική , η ελληνική αγροτική πολιτική συμπορεύεται με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή. Κοινή συνισταμένη αμφοτέρων των περιφερειών είναι η σύνδεση του αγροτικού τομέα με αυτόν του τουρισμού και του πολιτισμού, ενώ διαπιστώνεται αδυναμία παρακολούθησης των επιταγών της ευρωπαϊκής προοπτικής, οφειλομένη εν πολλοίς και στην απουσία υποδομών , καθώς και στην απουσία συνερογογασιών. Τέλος σε αυτή τη λογική η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση δεν επαρκεί , αφού υφίσταται και ένα δυσμενές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον.

10. Συντομογραφίες

ERA- EUROPEAN RESEARCH AREA

EU- EUROPEAN UNION

FAO-FOOD & AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UN

SDG-SYSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

SWOT-STRENGTHS,WEAKNESSES,OPPORTUNITIES,THREATS

UN-UNITED NATIONS

ΑΕΠ – ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ

ΑΠ- ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

ΑΠΑ- ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ

ΒΑΑ- ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΔΑ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΕΓΤΑΑ- ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΓΤΕ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ

ΕΔΕΤ- ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ & ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ

ΕΕ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΕΚΤ- ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΠ- ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΑΝΕΚ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ,
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ & ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

ΕΣΔΑ – ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ
ΕΣΠΑ- ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΣΣ- ΕΙΔΙΚΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΕΤΕ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ
ΕτΚ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΕΤΠΑ –ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΤΠΕ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ
ΕΥΔ-ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΗΕ-ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ
ΚΑΠ- ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΣΠ-ΚΟΙΝΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΟΕΕ-ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ
ΟΧΕ-ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΠΑΑ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΕΠ-ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΔΛΑΠ-ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΛΕΚΑΝΩΝΝ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΠΟΤΑΜΩΝ
ΣΜΠΕ-ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ
ΤΑΠΤοΚ-ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΠΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΤΠΕ –ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
ΤΣ-ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ

11. Βιβλιογραφία

Lampiris G. , Karelakis C, , Loizou E.,(2018) Evaluation of the impacts of CAP policy measures on a local economy: The case of a Greek region, Land Use Policy ,77,745-751

Jacobus A. Du Pisani Professor of History (2006) Sustainable development – historical roots of the concept, Environmental Sciences, 3:2, 83-96

Drăgoi A., Bâlgăr C. The future of Common Agricultural Policy and the challenges of Europe 2020 Strategy

<https://core.ac.uk/download/pdf/25776687.pdf>

Neil Nugent , Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση . Ιστορία , θεσμοί , πολιτικές , Β' Έκδοση , Σαββάλας , Αθήνα , 2009.

Öhlund E., Karolina Zurek K. and Hammer M.(2015), Towards Sustainable Agriculture? The EU framework and local adaptation in Sweden and Poland , Environmental Policy and Governance, 25, 270–287

Pagliacci F.,(2017),Regional paths towards Europe 2020 targets : a spatial approach , European Planning Studies, 25:4,601-619

George Vlachos & Leonidas Louloudis (2011) , Landscape and agriculture under the reformed Common Agricultural Policy in Greece : Constructing a typology of interventions , Georgafisk Tidsskrift - Danish Journal

Walburn D.,(2010),Europe 2020,Local Economy,25:8,699 – 702

Ναπολέον Μαραβέγιας , Μιχάλης Τσινισιζέλης , Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση , Οργάνωση και Πολιτικές , 50 χρόνια , εκδόσεις θεμέλιο , Αθήνα , 2007.

Ναπολέον Μαραβέγιας , Ευρωπαϊκή Ένωση , Δημιουργία , εξέλιξη , προοπτικές , εκδ . Κριτική , Αθήνα , 2016.

EPP ,EPP views on the future of the agricultural policy : for a strong sustainable and innovative EU agriculture , (2017) Copenhagen EPP Policy Assembly , πρόσβαση από : https://www.epp.eu/files/uploads/2017/09/CAP_FV3.pdf

European Commission , Europe 2020 , A strategy for smart, sustainable and inclusive growth , Brussels , Communication From the Commission , πρόσβαση από : <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

European Commission (2012) . The Common Agricultural Policy , A story to be continued , Belgium , Agriculture and rural development , πρόσβαση από :

http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf

European Commission , (2013) . Europe 2020: Europe's growth strategy , Brussels , Directorate – General Communication , πρόσβαση από :

http://epan2.antagonistikotita.gr/uploads/europe_2020explained.pdf

European Commission (a) , (2015) . Strategy For Agricultural Statistics for 2020 and beyond , Brussels , Sectoral and regional statistics , πρόσβαση από : https://ec.europa.eu/eurostat/documents/749240/749310/Strategy+on+agricultural+statistics_Final/fed9adb7-00b6-45c5-bf2c-2d7dcf5a6dd9

European Commission (b) , (2015) . Towards a long strategy for European agricultural research and innovation by 2020 and beyond , Milano , Agriculture and rural development , πρόσβαση από ec.europa.eu/newsroom/horizon2020/document.cfm?doc_id=9741

European Commission (a) , (2016). A strategic approach to EU agricultural research and Innovation , Brussels , Directorate – General For Agriculture and rural development , European Conference , πρόσβαση από :

<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/news/final-paper-strategic-approach-eu-agricultural-research-and-innovation>

European Commission (b) , (2016) . A strategic approach to EU agricultural research and innovation , Brussels , European Conference , πρόσβαση από :

https://www.anaee.com/images/content/Draft_paper_EU_agricultural_R_and_I.pdf

European Commission , (2018) , Strategic Plan 2016-2020 , Brussels , Directorate General for Agriculture and Rural Development. πρόσβαση από :

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/agri_sp_2016_2020_en.pdf

European Parliament (2012) , Rural Development and territorial cohesion in the New CAP , Brussels , Directorate General For Internal Policies. πρόσβαση από :

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/474529/IPOL-AGRI_NT\(2012\)474529_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/474529/IPOL-AGRI_NT(2012)474529_EN.pdf)

Eurostat , (2018) , Sustainable development in the European Union , Belgium , πρόσβαση από :

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9237449/KS-01-18-656-EN-N.pdf/2b2a096b-3bd6-4939-8ef3-11cfc14b9329>

UNDP , Sustainable development goals , πρόσβαση από :

https://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/brochure/SDGs_Booklet_Web_En.pdf

United Nations , Transforming our world : The 2030 Agenda For Sustainable Development , A/RES/70/1, πρόσβαση από :

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

World Bank (2017) , Thinking CAP , Supporting agricultural jobs and incomes in the EU , Washington , International Bank of Reconstruction and Development , πρόσβαση από :

<http://pubdocs.worldbank.org/en/369851513586667729/Thinking-CAP-World-Bank-Report-on-the-EU.pdf>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (α) , 2014 , Εκτελεστική Απόφαση της Επιτροπής της 23.5.2014 , Βρυξέλλες , CC 2014 GR16M8PA001 , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/PA_Greece_adopted_23052014.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (β) , 2014 , Εκτελεστική απόφαση της επιτροπής της 18.12.2014 , Βρυξέλλες πρόσβαση από :

http://epan2.antonistikotita.gr/uploads/EPANEK_DECISION_C_10162_18-12-14.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (γ) 2014, Εκτελεστική Απόφαση της Επιτροπής της 18.12.2014 , Βρυξέλλες C(2014) 10166 final πρόσβαση από :

<http://www.eydpeop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/2014GR16M2OP008-DEC.pdf>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή , 2016 , Η ΚΓΠ στη χώρα σας – Ελλάδα , πρόσβαση από :

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/cap-in-your-country-el_el.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή , 2017, Εκτελεστική απόφαση της Επιτροπής της 6.12.2017 , Βρυξέλλες , C(2017) 8499Final , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2018/02/1_EL_ACT_part1_v3.pdf

Οδηγία 2000/60/ΕΚ , 2000, Βρυξέλλες , Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ , πρόσβαση από :

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=F1AF2ARLHmo%3D&tabid=248&language=el-GR>

Κανονισμός (ΕΕ) αριθμ 1303/2013 , 2013 , Βρυξέλλες , Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/EC1303_common_20122013_L347.pdf

Κανονισμός (ΕΕ) 1301/2013 , 2013 , Βρυξέλλες , Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ , πρόσβαση από :

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1301&from=SV>

Κανονισμός (ΕΕ) 1305/2013 , 2013, Βρυξέλλες , Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/Kanonismos_1305_2013_EAFRD.pdf

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως , 2014 , Τεύχος Πρώτο , αρ φύλλου 265, πρόσβαση από https://www.espa.gr/elibrary/N4314_2014_FEKA265.pdf

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (α) , 2018 , Τεύχος Δεύτερο , αρ φύλλου 1453 , πρόσβαση από :

http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8-zFLpBf_Zey4ndCieBbLVuJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtUkUzKnxvu8GAkPGjbJOrHgNsj9Ko-NQLg47JGagQT3y

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (β) , 2018 , Τεύχος Δεύτερο , αρ φύλλου 1483 , πρόσβαση από :

http://www.et.gr/idocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8xsqFXEcDVXu4ndCieBbLVuJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtSmoElAqJuZNqKYKzETG-e8I1J1Onk4dceftdxjdiH5p

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ,(γ) 2018 , Τεύχος Δεύτερο , αρ. φύλλου 1619 , πρόσβαση από :

http://www.et.gr/idoocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8px6_ZGPuoJdp6k5uE6xNduJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6c_zmhEembNmZCMxLMtb2ypd-c2Xwa1g4J9nU2Pq9zsil_josEU1B2ZKGHeKqu

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (δ) , 2018 , Τεύχος Δεύτερο , αρ. φύλλου 1562 , πρόσβαση από :

http://www.et.gr/idoocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wG3UHK-ZeQumndtvSoClrL8oegNIWStPL_nMRVjyfnPUeJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6c_zmhEembNmZCMxLMtbexPBtpHEVub1Vuz1R6uwnpAxl6uiLjJ9_daGASowle

Ζησοπούλου Σ, Πελεκάση Σ, 2015 , 1^η Επιτροπή Παρακολούθησης ΕΣΠΑ 2014-2020 , Ειδική Αρχή Συντονισμού , Ειδική Υπηρεσία Σχεδιασμού και Αξιολόγησης πρόσβαση από :

http://www.eydpeop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/2h-ek8esh-proodou_airesimothtwn_noemvrios_2015.pdf

Ζησοπούλου Σ , Πελεκάκη Σ , 2016, Πρόοδος Εκπλήρωσης , Ειδική Αρχή Συντονισμού , Ειδική Υπηρεσία Σχεδιασμού και Αξιολόγησης πρόσβαση από :

<http://www.eydpeop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/3h-ek8esh-proodou-airesimoththwn.pdf>

Κωνσταντίνος Κοκκινοπολίτης , 2015, Μελέτη διάγνωσης αναγκών αγοράς εργασίας Περιφέρειας Πελοποννήσου , πρόσβαση από:
<http://www.eydpeop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/Diagnwsh-Anagkwn-Agoras-Ergasias-Peloponhsous.pdf>

Περιφέρεια Κρήτης ,2013 , Κατευθύνσεις Αναπτυξιακής Στρατηγικής Περιφέρειας Κρήτης , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/uploaded/espa/CRETE_2014-2020.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2014 , Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βάσει του Στόχου , Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2015/06/0_Programme_Acknowledgement_2014GR.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (β) ,2014, Τελική Έκθεση εκ των προτέρων αξιολόγησης του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Κρήτης 2014-2020 , Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή 2014 , Αστική Διαχείριση Α.Ε , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2016/03/ex_antel.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (γ) , 2014 , Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτη 2014-2020 , Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή , πρόσβαση από :

https://e.pancretabank.gr/info/download_file.php?id=2218

Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2015 , Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Κρήτης , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2015/06/RIS-Crete_Final_ypovoli_ee.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (β) , 2015 , Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτη 2014-2020 , Εξειδίκευση Εφαρμογής , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ Περιφέρειας Κρήτης , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2015/03/-----2014-2020_v.11.pdf

Περιφέρεια Κρήτης , (γ) 2015, Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης 2014-2020 , Κρήτη , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2017/04/fek_eyd_kritis.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (α) , 2016 , Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτη 2014-2020 , Σχέδιο Αξιολόγησης Κρήτη , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ Περιφέρεια Κρήτης , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2018/06/axiologisi_ver.3.pdf

Περιφέρεια Κρήτης (β) , 2016 , Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτη 2014-2020 , Ετήσια Έκθεση Υλοποίησης για τα έτη 2014-2015 , Κρήτη , Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης , πρόσβαση από :

http://www.pepkritis.gr/wp-content/uploads/2016/06/Synoptiki_etisia_2015.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου , Τα Κυριότερα Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου , Ex-ante Αξιολόγηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου 2014-2020 , πρόσβαση από : <http://www.eydpelop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/pararthma-I-anaptyziaka-xarakthristika.pdf>

Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2014, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση» , πρόσβαση από : https://www.mou.gr/elibrary/Peloponnisos_2014GR16M2OP008_1_5_el.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου (β) , 2014 , Τελική έκθεση εκ των προτέρων αξιολόγησης του ΠΕΠ Πελοποννήσου 2014-2020 , Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, πρόσβαση από : <http://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/Exante-PELOPONNHSSOU.pdf>

Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2014, «Εξυπνη Εξειδίκευση Έρευνας , Τεχνολογίας και Καινοτομίας στις επιχειρήσεις και τον αγροτικό τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την περίοδο 2014-2020 , Αθήνα ΠΕΠ ΔΕΠΠΝ 2007-2013, πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/RIS3_%CE%A0%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%9D%CE%9D%CE%97%CE%A3%CE%9F%CE%A3_%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%91%CE%99%CE%9F-

[%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A4%CE%95%CE%9F.pdf](#)

Περιφέρεια Πελοποννήσου (α) , 2015 , Αρχικές κατευθύνσεις προσδιορισμού της Περιφερειακής Στρατηγικής για την Χωρική Ανάπτυξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου στο πλαίσιο του ΕΠ Πελοποννήσου «2014-2020» , Αθήνα , πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/1o_paradoteo_xvr_anapty3h_pelop.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου (β) , 2015, Τελικές Προτάσεις για τον προσδιορισμό και εξειδίκευση της Περιφερειακής Στρατηγικής για τη Χωρική Ανάπτυξη στη Περιφέρεια Πελοποννήσου , στο πλαίσιο του ΕΠ Πελοποννήσου 2014-2020 , Αθήνα , ΕΥΔΕΠ , πρόσβαση από :

<https://pithos.oceanos.grnet.gr/public/kszs4c6nJe1j4YyW8Jak2>

Περιφέρεια Πελοποννήσου (γ) , 2015, Σχέδιο Δράσης (Action Plan) της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) της Περιφέρειας Πελοποννήσου , Αθήνα , ΠΕΠ ΔΕΠΙΝ 2007-2013, πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/b_4_Action-plan-RIS3_Peloponnisos.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου (δ) , 2015, Περιφερειακή Στρατηγική για την κοινωνική ένταξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου , πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/b_11_Perifereia-Peloponnhsou_Perifereaikh-stratigikh-gia-thn-koinwnikh-enta3h.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2016, Ετήσια και τελική Έκθεση Υλοποίησης για το στόχο «Επενδύσεις στην Ανάπτυξη και την Απασχόληση , μέρος Α' , πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2007-2013/wp-content/uploads/Implementation-report_2014GR16M2OP008_2016.pdf

Περιφέρεια Πελοποννήσου , 2018, Αρχικές Κατευθύνσεις επικαιροποίησης της Στρατηγικής Χωρικής Ανάπτυξης , Αθήνα , ΕΥΔΕΠ. , πρόσβαση από :

http://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2019/01/1o_%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%AD%CE%BF_%CE%9F%CE%A7%CE%95.pdf

Περιφέρειας Κρήτης , 2017, Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Κρήτης (RIS3), Αγροδιατροφικός τομέας , Α' κύκλος διαβούλευσης , πρόσβαση από :

<http://ris3.crete.gov.gr/downloads/RIS3Crete-Agro-July-2017.pdf>

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων , 2014 , Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΕΠΕ) του προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 , ΕΥΔ του Προγράμματος Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας 2007-2013 , πρόσβαση από :

http://www.agrotikianaptixi.gr/el/Uploads/Files/SEPE_PAA_2014-2020.pdf

Υπουργείο Ανάπτυξης και Τουρισμού , 2016, ΕΣΠΑ 2014-2020 , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/PA_2014-2020_Fact_sheet_10052016.pdf

Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (α) , 2014 , Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 , Αθήνα , ΓΓΔΕ – ΕΣΠΑ , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf

Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (β) , 2014 , Εταιρικό Σύμφωνο για το πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020 , Αθήνα , ΓΓΔΕ – ΕΣΠΑ , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014-2020_220514_ex_ante_conditionalities.pdf

Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ,2017, Έγκριση Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου 2014-2020 , Αθήνα ΔΓΠΑ, πρόσβαση από :

<http://www.eydpeop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/teliko-sxedio-egkrish-SMPE-PEP-Peloponnhsoy.pdf>

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης , 2018, 1^η Έκθεση Προόδου ΕΣΠΑ 2014-2020 , Αθήνα , Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής Σχεδιασμού και Αξιολόγησης , πρόσβαση από :

https://www.espa.gr/elibrary/1h_Ekthesi_Proodou_ESPA_2014-2020_July2018.pdf